Ազգ
AZG
armenian newspaper

Մայիս 20
1992
Չորեքշաբթի

Եռօրեայ թերթ
Բ տարի, թիւ 38 (130)
գինը 95 կ.

Երեւան 375010
Հանրապետութեան 47

դասիչ 69149

հեռ. 581841, ֆաքս 562941, տելեքս 243266 SULA SU

Սխալվել Սու-25 գրոհայինը կալանված

Թբիլիսիի մերձակայքում գտնվող ռազմական օդանավակայանում երկու ՄиГ-23 ռազմական ինքնաթիռներ պատրաստ են առաջին իսկ հրամանով ոչնչացնել մեկ ամիս առաջ ադրբեջանցիների կողմից փախցրած Սու-25 գրոհային ինքնաթիռը, որը շարունակ հրթիռակոծում է Ղարաբաղի եւ հայ-ադրբեջանական սահմանի հայկական օբյեկտները: Այդ մասին «ԻՖ»-ին հաղորդեցին Անդրկովկասի զինվորական օկրուգի լրատվական վարչությունում:

Օկրուգի տվյալներով, Սու-25 ինքնաթիռի հենակետը Եվլախ քաղաքի օդանավակայանն է: Վարչությունում գտնում են, որ օրերս Սու-25-ը փորձել է խփել Մи-8 ռազմական ուղղաթիռը, որը սպիտված վայրէջք է կատարել Եվլախ քաղաքից ոչ հեռու: Այլ աղբյուրներից հայտնի դարձավ, որ Սու-25 ինքնաթիռը կալանքի տակ է առնված:

Հանդիպում Հանրապետության նախագահի հետ

Երկուշաբթի, մայիսի 18-ի հետմիջօրեին ՌԱԿ Կենտրոնական վարչության ատենապետ, ՀԲԸ Միության Կենտրոնական վարչական ժողովի անդամ դոկտ. Արշավիր Գյունջյանը եւ ՀՌԱԿ Հանրապետական վարչության ատենապետ Ռուբեն Միրզախանյանն ընդունվեցին Հայաստանի Հանրապետության նախագահ Լեւոն Տեր-Պետրոսյանի կողմից, նախագահական ապարանքում եւ շուրջ մեկուկես ժամ զրույց ունեցան նրա հետ:

Անկեղծ, բաց, գործնական մթնոլորտում կայացած զրույցի ընթացքում շոշափվեցին Հայաստանի թե ներքին, թե արտաքին քաղաքականությանը վերաբերող հարցեր, կուսակցության եւ իշխանության տարբեր մարմինների, ի մասնավորի՝ նախագահության ,հարաբերություններին առնչվող խնդիրներ: ՌԱԿ-ի ներկայացուցիչները սարակուսանք հայտնեցին հանրապետության նախագահի որոշ ելույթներում ՌԱԿ-ի նկատմամբ արտահայտված անհանդուրժողականության առթիվ, մինչ նախագահը կուսակցությանը մեղադրեց խորհրդարանում եւ «Ազգ» պարբերականում իշխանությունների նկատմամբ անբարյացակամ վերաբերմունքի համար:

Եւս մի անգամ հավաստիացնելով, որ Ռամկավար ազատական կուսակցությունը ինչպես արտասահմանում, այնպես էլ մայր հայրենիքում կշարունակի իր բոլոր ուժերով ու կարողություններով նեցուկ կանգնել գործնականորեն մասնակից դառնալ մեր ազգային պետականության կայունացման եւ ուժեղացման գործին, կուսակցության ներկայացուցիչները շեշտեցին, որ այնուհանդերձ ՌԱԿ-ը իրեն է վերապահում դրական ընդդիմադիր հանդես գալու իրավունքը, մնալով կառուցողական ընդդիմության դիրքերում, խորշելով եւ իշխանությունների կցորդ-ուղեկիցը, եւ անպայմանական, քննիչ ընդդիմություն լինելուց, դրանք համարելով անհարիր ռամկավարական-ազատական ըմբռնումներին եւ թե երկրի արդարացական պահանջներին:

Հանդիպման ընթացքում դոկտ. Ա. Գյունջյանը հանրապետության նախագահի հետ ունեցավ առանձնազրույց:

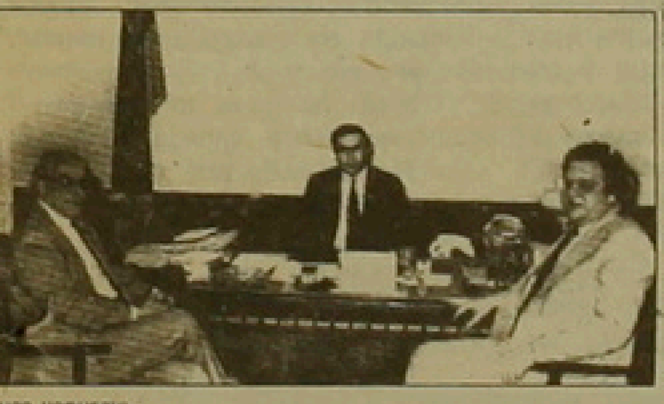

Վերջում ՌԱԿ-ի ներկայացուցիչները գոհունակություն հայտնեցին արտախահայության իրավունքների պաշտպանության եւ Հայաստանի Հանրապետության միջազգային հեղինակության բարձրացմանը ուղղված վճռական քայլերի առթիվ: ■

Թուրքիան եւ Իրանը անհանգստացած Ղարաբաղյան իրադարձություններով

Խիստ զգուշացումներ Հայաստանին

Հիքմեթ Չեթինը եւ Ռոլան Դյուման համամիտ են

Թուրքիայի արտգործնախարար Հիքմեթ Չեթինը, որն այժմ նախագահում է Եվրոպայի Նախարարների խորհրդի կոմիտեում, Ֆրանսիայի արտգործնախարար Ռոլան Դյումայի հետ ունեցած բանակցություններից հետո երեկ հայտարարեց, թե Ֆրանսիան եւ Թուրքիան որոշել են անել իրենցից կախված ամեն ինչ Լեռնային Ղարաբաղում զինադադարի հաստատման համար: Այս խնդրի խաղաղ կարգավորմանը կարելի է հասնել միայն անհապաղ զինադադար հաստատելու միջոցով, որն անհրաժեշտ է նաեւ Ադրբեջանում նոր ժողովրդավարական իշխանության հաստատման համար:

Ինչպես հայտնեցին Ֆրանսիայի արտգործնախարարությունում, ֆրանս-թուրքական բանակցությունների ընթացքում Դյուման նշել է, որ իրավիճակը Լեռնային Ղարաբաղում մնում է ծայրաստիճան պարզ: Նա արտահայտվել է այդ շրջանում ԵԱՀԽ-ի հովանու ներքո եւրոպական կերպով զինադադարի հաստատման օգտին: Այս առումով, գտնում է Դյուման, խիստ կարեւոր է Մինսկում կայանալիք միջազգային խորհրդաժողովը, որը նվիրված է Լեռնային Ղարաբաղին եւ որին կմասնակցեն կոնֆլիկտի լուծման շահագրգիռ բոլոր կողմերը:

Իրանը կշարունակի խաղաղարար ջանքերը

Իրանի խաղաղարար առաքելությունը կշարունակվի մինչեւ խաղաղության հաստատումը, Ղարաբաղի բնակիչների օրինական իրավունքների վերականգնումը եւ ադրբեջանցի փախստականների վերադարձը հայրենի օջախ: Այդ մասին է ասվում Բաքվում Իրանի դեսպանատան մայիսի 18-ի հայտարարության մեջ: *«Իրանը բոլոր ուժերն ու հնարավորությունները կգործադրի արյունահեղությունը դադարեցնելու եւ շրջանում կայունություն ու հանգստություն ապահովելու համար»*, նշվում է փաստաթղթում: Հայտարարության համաձայն, Հայաստանի նախագահին տեղեկացրել են, որ *«Լեռնային Ղարաբաղի վերջին իրադարձությունները առաջացրել են Իրանի Իսլամական Հանրապետության ժողովրդի եւ պաշտոնական շրջանակների դժգոհությունը»*:

Փաստաթղթում նշվում է Իրանի վճռականությունը հարաբերություններ զարգացնել հարեւան մուսուլմանական երկրների, մասնավորապես *«բարեկամական եւ եղբայրական Ադրբեջանի եւ նրա ժողովրդի հետ»*:

Շարունակվում են փոխհրաձգությունները

1 զոհված, 8 վիրավոր

Մայիսի 18-ի երեկոյան եւ 19-ի առավոտյան հրետակոծվել է Ասկերան ավանը: Ինչպես հաղորդեցին Երեւանի իրազեկ աղբյուրները, զոհվել է մեկ մարդ, երեքը վիրավորվել են: Միեւնույն ժամանակ կրակի տակ էին նաեւ Մարտակերտի, Մարտունու, Շահումյանի եւ Հադրութի շրջանների բնակավայրերը: Հադրութ շրջկենտրոնում վիրավորվել են երեք բնակիչ:

Մինչդեռ, Ադրբեջանի պաշտպանության նախարարության հաղորդագրության համաձայն, մայիսի լույս 19-ի գիշերը եւ առավոտյան ուժգին հրթիռահրետակոծման ենթարկվեցին Ղարաբաղի հետ սահմանամերձ Ֆիզուլիի եւ Թար-Թարի շրջկենտրոնները եւ մի շարք գյուղեր: Կան զոհեր եւ վիրավորներ:

Երեկ, մայիսի 19-ին Նախիջեւանի կողմից անընդհատ գնդակոծվել է Արարատի շրջանը, հատկապես նախօրեին հայ մարտիկների կողմից գրաված Երասխի ու Սեւակավանի բլուրները: Վիրավորվել են երկու բնակիչ: Հանրապետության մյուս սահմանամերձ շրջաններում Գորիսում, Կապանում, Տավուշում, Իջեւանում տիրել է հարաբերական անդորր, թեեւ որոշ ժամերին տեղ-տեղ լսվել են ավտոմատային կրակոցներ: ■

Քրդերն ընտրում են իրենց խորհրդարանը

Իրենց պատմության մեջ առաջին անգամ հյուսիսային Իրաքի քրդերը երեկ խորհրդարանական ազատ ընտրություններ անցկացրին: Վաղ առավոտվանից ընտրական տարիք ունեցող 1 միլիոնից ավելի քրդեր խանդավառությամբ հերթ կանգնեցին ընտրական տեղամասերի առաջ: 7 տարբեր խմբավորումներ իրենց թեկնածուներին են առաջադրել, որոնցից առավել հայտնի են Մասուդ Բարզանիի եւ Ջելալ Թալաբանիի խմբավորումները:

Ըստ շրջանում հաստատված թղթակիցների, ընտրողների խանդավառությունը ոչ այնքան թեկնածուների անձի, որքան քվեարկությանը մասնակցելու հետ է պայմանավորված:

Ինչպես հայտնի է, իրաքյան իշխանություններն ապօրինի են հռչակել ընտրությունները: Իր հերթին, Թուրքիան մտահոգություն է հայտնել, որ ընտրությունները կբորբոքեն քրդերի անջատողական ձգտումները: ■

Կոզիրեւը միջամտում է Բոսնիայում

Ռուսաստանի արտգործնախարար Անդրեյ Կոզիրեւը երեկ Բելգրադում ձեռնարկեց աշխույժ բանակցություններ: Մասնավորապես, սերբերի ղեկավար Միլոսեւիչի հետ նա քննարկեց Բոսնիա-Հերցեգովինայում խաղաղություն հաստատելու ուղիները, առաջին հերթին առաջարկելով ապառազմականացնել մայրաքաղաք Սարաեւոյի օդակայանը, այնտեղից սննդամթերք ու դեղորայք մատակարարելու համար շրջափակված եւ ոմբակոծություններից թիրախ քաղաքին:

Ինչպես հայտնել էինք նախապես, ՄԱԿ-ի կապույտ սաղավարտակիրների մեծ մասն արդեն հեռացել է հանրապետությունից:

Երեկ Միջազգային Կարմիր խաչի միջոցով 48 բեռնատարներից բաղկացած երկու շարասյուն մուտք գործեց Սարաեւո, հակառակ որ ճանապարհին կրակ էր բացվել նրանց վրա, որի հետեւանքով սպանվել էին մեկ եւ վիրավորվել երկու բուժաշխատողներ: ■

Կրկին ոչ ոք չընտրվեց

Այս արդյունքն արդեն ավանդական է դարձել վեց ամիս շարունակ պարբերաբար անցկացվող Գերագույն խորհրդի նախագահի ու քաղաքացիական ընտրությունների համար: Մայիսի 19-ի նիստում, ներկայացնելով քվեարկության արդյունքները, Գերագույն խորհրդի հաշվիչ հանձնաժողովի քարտուղար Գալստյանը նշեց, որ արդյունքները հանձնաժողովի կողմից անվավեր են ճանաչվել այն պարզ պատճառով, որ քվեաթերթիկների քանակը գերազանցել է ստորագրությունների թվին: Այսինքն, քարտուղարի պաշտոնում առաջադրված Մարատ Ալեքսանյանն ստացել է 77 կողմ, 98 դեմ, իսկ Վարազդատ Ավանեսյանը 76 կողմ, 79 դեմ, մինչդեռ քվեարկությանը մասնակցել են ընդամենը 152 պատգամավոր, այսինքն քվեաթերթիկներից 3-ով պակաս:

Համանման արդյունք է գրանցվել նաեւ տեղակալների պաշտոնում քվեարկվող Արտաշես Թումանյանի (87 կողմ, 66 դեմ) եւ Խոսրով Հարությունյանի (37 կողմ, 116 դեմ) դեպքում: Այստեղ քվեաթերթիկների քանակն ավելացել է մեկով:

Հաշվիչ հանձնաժողովի քարտուղարն ասաց, թե ավել քվեաթերթիկների առկայությունը խախտում է, այդ պատճառով էլ հանձնաժողովն անվավեր է ճանաչում քվեարկության արդյունքները եւ առաջարկում անցկացնել կրկնակի քվեարկություններ:

Մինչդեռ 87 ձայն հավաքած Արտաշես Թումանյանը լիովին կարող էր ընտրված համարվել, եթե ցուցակներում գտնվեր այդ մեկ քվեաթերթիկի տիրոջ ստորագրությունը:

Հենց այստեղ էլ խորհրդարանում, նոր կրքեր բորբոքվեցին, անտեղի ու անհեթեթ ելույթները հաջորդեցին միմյանց:

Ի դեպ, հաշվիչ հանձնաժողովը ներկայացրեց նաեւ իր լուծարման հարցը: Սակայն, ինչպես իր ելույթում նշեց պատգամավոր Լեոնիդ Հակոբյանը, խորհրդարանը եւ հանձնաժողովը պետք է արձանագրեն ու հաստատեն եղած քվեաթերթիկների փաստը, իսկ թե ինչու չկա մեկի ստորագրությունը, դրա մեղավորը հանձնաժողովն է եւ ինքն էլ պետք է պատասխան տա:

«Թումանյանը 87 ձայն է հավաքել, դրանից այն կողմ նրա գործը չէ», ասաց նա:

Չհամբերեց նաեւ ինքը Արտաշես Թումանյանը եւ հայտարարեց, որ նման աղմուկով երբեք չի ցանկանա ընտրվել այդ պատասխանատու պաշտոնում ու խնդրեց չհաստատել արդյունքները: Բացի դրանից, Ա. Թումանյանն ու մի քանի այլ պատգամավորներ նշեցին, որ նախկինում նման պատճառներով քվեարկությունները անվավեր չեն ճանաչվել եւ ներկա պատճառաբանությունը որոշակի միտում ունի:

Իսկ Գերագույն խորհրդի նախագահի առաջին տեղակալ Արա Սահակյանը հայտարարեց, որ հանձնաժողովի կողմից ներկայացված արդյունքները կընդունվեն, եթե հավաքեն 120 ձայնից ավելի, որը քիչ հավանական է:

Նորից աղմուկ բարձրացավ: Կրկին կրքեր բորբոքվեցին: Եւ այդպես էլ նիստը վերջացավ առանց արդյունքի: ■

Վրաց-օսական լարվածության թուլացում

Անցած օրերի ընթացքում որոշ չափով թուլացել է լարվածությունը Հարավային Օսիայում: Դադարել է Ցխինվալ եւ նրա շրջակա գյուղերի հրթիռակոծումը: Օսական կողմը պատասխան կրակ չի բացել վրացական գյուղերի կրակակետերի վրա, շարունակելով հետեւել կրակի դադարեցման վերաբերյալ եռակողմ համաձայնությանը: Հարավ-օսական հանրապետության ղեկավարությունը հանդիպումներ է ունենում Վրաստանի Պետխորհրդի ներկայացուցիչների հետ, որոնց ընթացքում քննարկվում են իրադրության կայունացման վերաբերյալ առաջարկությունները: Ցխինվալում չի բավականացնում սննդամթերքը, զգացվում է դեղորայքի, առաջին անհրաժեշտության իրերի պակաս: Լեռներում չեն դադարում հրդեհներ անձրեւները, ինչը փլուզումների պատճառ է դարձել: ■

digitised by A.R.A.R.@

Դոկտոր Արշավիր Գյոնջյանի հանդիպումները

Վարչապետի հետ

ՌԱԿ Կենտրոնական վարչության ատենապետ եւ ՀԲԸ Միության կենտրոնական վարչական ժողովի անդամ դոկտ. Արշավիր Գյոնջյանն ու ՀՌԱԿ Հանրապետական վարչության ատենապետ Ռուբեն Միրզախանյանը, ՀՌԱԿ վարչության փոխատենապետ Կարեն Կոստանդյանի եւ նույն վարչության անդամ, ԳԽ պատգամավոր Սամվել (Մելս) Սահակյանի ընկերակցությամբ կիրակի մայիսի 17-ին ընդունվեցին Հայաստանի Հանրապետության փոխնախագահ, վարչապետ Գագիկ Հարությունյանի կողմից եւ ավելի քան երկու ժամ քննարկեցին տարբեր հարցեր:

Արծարծվեցին նորաստեղծ «Հայաստան» համահայկական հիմնադրամի հետ կապված գործնական հարցեր, ինչպես նաեւ Հայաստանի տնտեսական զարգացման խնդիրները: Վարչապետը մանրամասնորեն ներկայացրեց այս բնագավառում տիրող կացությունը, գոյություն ունեցող դժվարություններն ու վերջին շրջանում բարելավման միտումները:

ՌԱԿ ներկայացուցիչները կուսակցության տեսքին հավաստիացրին, որ ինչպես անցյալում, այնպես էլ այժմ կուսակցությունը կշարունակի իր եւ համակիր շրջանակի անդամներին մոտ Հայաստանում տնտեսական նախաձեռնություններով հանդես գալ:

ԳԽ նախագահի հետ

Նույն օրը, երկու ատենապետներին ընդունեց, այս անգամ պատգամավորներ Պետրոս Քոչախյանի, Սամվել Սահակյանի, Վարազդատ Ավոյանի եւ Ռոբերտ Մնացականյանի ընկերակցությամբ, ՀՀ ԳԽ նախագահ Բաբկեն Արարքցյանը եւ ավելի քան մեկ ժամ զրույց ունեցավ նրանց հետ:

Զրույցի ընթացքում արծարծվեցին «Հայաստան» հիմնադրամի ձեւավորման, արցախյան վերջին իրադարձությունների, հանրապետության ներսում տիրող իրավիճակին, խորհրդարանի աշխատանքներին, կուսակցական խմբակցությունների աշխատանքն ավելի արդյունավետ դարձնելուն եւ մի շարք այլ խնդիրների վերաբերող հարցեր:

ՀՌԱԿ ակումբների ներկայացուցիչների հետ

Կիրակի, մայիսի 17-ին տեղի ունեցավ դոկտ. Արշավիր Գյոնջյանի խորհրդակցական ժողովը ՀՌԱԿ ակումբների վարչությունների կազմի հետ:

Խորհրդակցական ժողովը բացեց ՀՌԱԿ Հանրապետական վարչության ատենապետ Ռուբեն Միրզախանյանը: Նա ընդհանուր գծերով ներկայացրեց ՀՌԱԿ-ի քաղաքական գործունեության ու կազմակերպական կառուցվածքների ձեւավորման հետ առնչվող հարցերը, ընդգծելով, որ ՀՌԱԿ-ը եղել եւ մնում է խորհրդարանական կուսակցություն, որը որդեգրել է քաղաքակիրթ պայքարի ձեւերը:

Ժողովի առջեւ ելույթ ունեցավ ՌԱԿ Կենտրոնական վարչության ատենապետ Արշավիր Գյոնջյանը: Ամփոփ գծերով ներկայացնելով ՌԱԿ-ի անցած ուղին, Արշավիր Գյոնջյանը խոսեց ՌԱԿ–ՀՌԱԿ հարաբերությունների շուրջը, ընդգծելով դրանց մեկ եւ միասնական լինելը: ՌԱԿ Կենտրոնական վարչության ատենապետը խիստ կարեւոր նկատեց Մ. Նահանգներում եւ ընդհանրապես Արեւմուտքում ժողովրդավարական երկրի համարում վայելող Հայաստանի Հանրապետությունում ՀՌԱԿ-ի նման ռամկավարական եւ ազատական գաղափարախոսության վրա հիմնված կուսակցության առկայությունն ու նրա գործունեության ծավալումը:

Խորհրդակցական ժողովում ակումբների ներկայացուցիչներն իրենց դիտողությունները, նկատառումներն ու առաջարկները ներկայացրին ըստ փյունիքհայրենիք, ՀՌԱԿ գործունեության, նրա կազմակերպական կառուցվածքների, ՀՌԱԿ Հանրապետական վարչություն-ակումբներ հարաբերությունների եւ ՀՀ ներքին եւ արտաքին կյանքի հետ կապված այլազան հարցերի շուրջ: ■

Հայաստանը հասավ ընդունելի տարբերակների

Տաշքենդում ստորագրվեցին մի շարք ռազմական համաձայնագրեր

Մայիսի 15-ին Տաշքենդում կայացած ԱՊՀ երկրների ղեկավարների խորհրդակցության շրջանակներում ստորագրվեց ռազմական բնագավառին վերաբերող 11 փաստաթուղթ: Հայաստանի պաշտպանության անդամ, պաշտպանության նախարարության գլխավոր շտաբի պետի տեղակալ ՄԿՐՏԻՉ ԱԲՐԱՀԱՄՅԱՆԻՆ, որը դեռ նախօրեին մասնակցել էր այդ փաստաթղթերի քննարկմանը, հրավիրեցինք զրույցի:

– Ասել, թե զինված ուժերի բնագավառում արծարծված հարցերից ինչ-որ մեկը ընդունվեց միմիայն Հայաստանի օգտին, ճիշտ չի լինի: Կնքվեցին մի շարք համաձայնագրեր, որոնք թույլ են տալիս կողմնորոշվել մեր զինված ուժերի ստեղծման գործում, կարգավորել հարաբերությունները մեր եւ մյուս պետությունների միջեւ: Այսօրվանից որոշակի պարզություն մտցվեց նաեւ զինված ուժերի ապահովության հարցում: Այդ առթիվ ընդունվեց ԱՊՀ-ում կոլեկտիվ ուժերի կողմից խաղաղության աջակցության եւ զինվորական դիտորդների խմբի կարգավիճակի մասին արձանագրություն: Ճիշտ է, խորհրդակցության ժամանակ չհաջողվեց ստեղծել միացյալ զինված ուժեր, բայց առկա էր այն փաստը, որ շատ պետություններ ստեղծել են սեփական զինված ուժեր եւ այժմ, երբ հարկ լինի ԱՊՀ ընդհանուր հրամանատարության եւ ստրատեգիական ուժերի համար ինչ-որ քանակությամբ ուժեր հատկացնել, ապա այն ավելի քիչ կլինի, քան նախատեսվում էր: Կարեւոր էր նաեւ ռադիոալիքների սպեկտրի օգտագործման կարգի եւ կարեւորագույն ռադիոէլեկտրոնային միջոցների համատեղելիության ապահովման մասին համաձայնագրի ստորագրումը, որը նպատակաուղղված է ոչ միայն Համագործակցության անվտանգությունը ապահովելուն, այլեւ վերականգնելու արդեն վտանգի տակ գտնվող ռադիոընդունիչների օգտագործման հարցը: Ըստ դրա, Գլխավոր շտաբի եւ հանրապետությունների համապատասխան մարմինների միջեւ կհամաձայնեցվի ռադիոկայանի ամեն մի դետալ: Նույնը կկատարվի նաեւ արտակարգ իրավիճակների պայմաններում: Բոլոր հանրապետությունները, բացի Ադրբեջանից, ստորագրեցին այդ փաստաթուղթը:

Մի այլ ուշագրավ համաձայնագիր էլ նվիրվեց ԱՊՀ միացյալ զինված ուժերի վարչության համակարգի լրատվական ապահովմանն ու գաղտնիքների պահպանմանը: Համաձայնագրեր ստորագրվեցին նաեւ ռազմական փոխադրումների կարգի եւ սկզբունքների, ինչպես նաեւ միացյալ զինված ուժերում չափման միավորների միասնականությունը ապահովելու մասին, ինչպես նաեւ քիմիական զենքի եւ ԱՊՀ միացյալ զինված ուժերում իրավապահ մարմինների մասին: Ստորագրված ամենակարեւոր փաստաթղթերից մեկն էլ զինծառայողների կենսաթոշակի ապահովման եւ ապահովագրման, ինչպես եւ նրանց ընտանիքների կենսաթոշակների ապահովման մասին համաձայնագիրն է: Փաստաթուղթը կարեւոր նշանակություն ունի այն պարզ պատճառով, որ մինչեւ այժմ անհայտ էր, թե ո՞վ եւ ի՞նչ մակարդակներով, ո՞ր պետություններում պետք է զինծառայողներին կենսաթոշակ վճարի:

Պարզ չէր, երբ զինծառայողը մի երկրում իր ծառայությունը վերջացնելուց հետո տեղափոխվում է մի այլ պետություն, ով պետք է վճարի: Չկային կենսաթոշակ ստանալու մեխանիզմները: Այժմ, ըստ այդ համաձայնագրի, յուրաքանչյուր պետություն կվարձատրի իր տարածքում գտնվող զինծառայողներին:

Նմանատիպ մի համաձայնագիր էլ ստորագրվեց ԱՊՀ միացյալ զինված ուժերի զինծառայողների ընտանիքների բժշկական սպասարկման ապահովման մասին: Այն վերաբերում է ոչ միայն այժմ ծառայողներին, այլեւ արդեն թոշակի անցած զինվորականներին:

Մեր խորհրդակցությունների ժամանակ շոշափվեց նաեւ սահմանապահ զորքերի հարցը: Հայաստանը, Թուրքմենստանը, Տաջիկստանը, Ղրղզստանը, Ադրբեջանը եւ Վրաստանը կողմ էին, որ սահմանապահ զորքերն ունենան միացյալ հրամանատարություն, բայց դեռ պետք է որոշել այդ զորքերի նյութատեխնիկական բազայի ապահովման հարցը, դրանց սկզբունքները: Այդ, ինչպես եւ մի քանի այլ հարցեր, որոնք դուրս մնացին, ուղարկվեցին վերամշակման եւ երեւի հաջորդ Մինսկի հանդիպմանը վերջնականապես կլուծվեն: Իսկ թե զենքի բաժանումից Հայաստանն ինչքան կստանա, ցույց կտա նախնական քննարկումը:

– Այժմ մի քանի խոսք էլ պետությունների նախագահների կողմից ընդունված փաստաթղթերի մասին:

– Չորս փաստաթուղթ ստորագրվեց, որոնցից ամենակարեւորը կոլեկտիվ անվտանգության պայմանագիրն է, եւ ինչպես գիտեք, այն ստորագրեցին վեց հանրապետություններ: Պայմանագրի գլխավոր կետն այն էր, որ երբ ԱՊՀ անդամ երկրներից որեւէ մեկի նկատմամբ կիրառվի ագրեսիա, ապա այն կարող է ագրեսիա համարվել ԱՊՀ-ի դեմ: Ի դեպ, հետաքրքիրն այդ կետի իրագործման մեխանիզմն է: Քանի որ, երբ անենք մի այլ պետության տարածք Հայաստանը պարտադրված զորք մտցնի կանխելու այդ երկրի դեմ ագրեսիան, ապա, նախեւառաջ, մեր խորհրդարանը, շրջանցելով օրենքը, պետք է որոշում ընդունի այդ մասին: Այսինքն, հանրապետություններում զինված ուժերի մասին ընդունված օրենքները կարող են շրջանցվել, թեեւ ամեն մի առանձին դեպքի համար կընդունվի համապատասխան որոշում:

– Այնուամենայնիվ, ինչպիսին պետք է լինի այդ համաձայնագրերի իրականացման մեխանիզմը:

– Խորհրդակցությանը ներկա եւ պետությունների ներկայացուցիչները, եւ կենտրոնական զինված ուժերի պատվիրակությունը դեռ պատրաստ չէին նշել ինչ-որ կոնկրետ ուղիներ: Մեկուկես ամիս աշխատելուց հետո աշխատանքային խումբը կներկայացնի այդ մեխանիզմների վերջնական օրինակը: Մենք ամեն կերպ կձգտենք ստանալ Հայաստանի համար տանելի տարբերակ:

– Հանդիպման ընթացքում քննարկվեց նաեւ զինված ուժերի կրճատման հարցը: Ի՞նչ որոշվեց:

– Այդ խնդիրն արդեն երրորդ անգամն էր քննարկվում եւ հիմնականում դրված էր սովորական զենքի կրճատման հարցը: Չնայած Վրաստանն ու Մոլդովան բացակայում էին, բայց փոխհամաձայնության եկանք, եւ զենքի կրճատման հաստատված մակարդակները մեզ բավարարում են: Դրանք համապատասխանում են նաեւ եվրոպական համաձայնագրերին: Այս հարցում գնահատելի էին մեր փորձագետների ջանքերը, որոնք էլ, կարելի է ասել, բերեցին նման փոխզիջման:

– Մեր պատվիրակության կողմից որեւէ քայլ արվե՞ց Հայաստանի, Վրաստանի եւ Ադրբեջանի միջեւ ուժերի հարաբերակցությունը կարգավորելու հարցում:

– Նախապես մեզ ներկայացված փաստաթղթում այդ հավասարությունը չկար, հատկապես մեր ու Ադրբեջանի միջեւ: Պետք է նշել, որ մեզ լավ հասկացան ԱՊՀ փորձագետները, որոնցից պահանջեցինք, որ Անդրկովկասի երեք հանրապետություններում լինի միեւնույն քանակի զենք: Դա վերաբերում է տանկերին, հրթիռներին, զրահատեխնիկային, ուղղաթիռներին եւ ինքնաթիռներին:

– Իսկ այդ համաձայնագիրը չի՞ խոչընդոտում սեփական ազգային բանակ ստեղծելուն:

– Նշված մակարդակներն այն վերին թվերն են, որոնք չի կարելի գերազանցել: Եւ հետո, դա դեռ չի նշանակում, որ ունենալով նման մակարդակների իրավունք, ինչ-որ մեկն այդ զրահատեխնիկան ափսեի մեջ մեզ կմատուցի:

Միայն հետագա երկկողմ պայմանագրությունների միջոցով, հատկապես Ռուսաստանի հետ, Հայաստանը կձգտի ստանալ նվազագույն զինտեխնիկան, իսկ երբ մեր տնտեսական վիճակը ների, կարող ենք նաեւ Ռուսաստանից կամ ԱՊՀ այլ երկրներից զենք գնել:

– Իսկ Ռուսաստանը պատրա՞ստ է զենք վաճառել:

– Նկատի ունենալով, որ Ռուսաստանը կանգնած է զինված ուժերի եւ զենքի կրճատումների առաջ, կարելի է ասել, որ կարող է նաեւ վաճառել: Բացի դրանից, Ռուսաստանն ունի պահեստի պաշարներ: Դրանք նույնպես անշարժ չեն մնա: Իսկ մենք, երբ ուզում ենք կազմավորված զինված ուժեր ունենալ, պետք է կարողանանք ֆինանսավորել այդ գնումները:

Զրուցագրույցը վարեց
ՅԱԿՈԲ ԱՍԱՏՐՅԱՆԸ
Տաշքենդ-Երեւան

Հար եւ նման մոսկովյան դուստրին

Մայիսի 17-ի դրությամբ իրավիճակը Ադրբեջանում գործնականում վերահսկվում էր ԱԺՃ-ի կողմից: Նախօրեին երեկոյան գնդակոծվել էր ԱԺՃ-ի ղեկավար կայանը: Գտնում են, որ այդ գործողությունը կատարել են անվտանգության նախարարության աշխատակիցները եւ նախկին նախագահ Այազ Մութալիբովի կողմնակիցները: Զերծակալվել են ազգային անվտանգության նախարարության ինը աշխատակից:

Ադրբեջանի Գերագույն խորհրդի շենքի առջեւ շարունակվում էր բազմահազարանոց հանրահավաքը, որի մասնակիցները ողջունում էին ընդդիմության հաղթանակը: Ադրբեջանի խորհրդարանի Ազգային խորհուրդը վավերացրեց Նախարարների կաբինետում տեղի ունեցած փոփոխությունները: Հանրապետության վարչապետ նշանակվեց Ռահիմ Հուսեյնովը, իսկ առաջին տեղակալի պաշտոնը ստանձնեց ԱԺՃ-ի ներկայացուցիչ Վահիդ Ահմեդովը: Իլհուսեյն Հուսեյնովի փոխարեն ազգային անվտանգության նոր նախարար նշանակվեց Ֆախրադին Թահմազովը: Միաժամանակ նրա առաջին տեղակալ նշանակվեց ԱԺՃ-ի ներկայացուցիչ Սուլխադդին Ակբերովը: Ներքին գործերի նախարարությունը գլխավորեց ժողովրդական ճակատի ղեկավարներից մեկը Իսկանդեր Համիդովը: Ադրբեջանի ազգային հեռուստառադիոընկերության նախագահ դարձավ նույնպես ԱԺՃ-ի ներկայացուցիչ Մամեդ Իսմայիլովը:

Նույն օրը, մայիսի 17-ին, ժողովրդական ճակատի ղեկավարության ներկայացուցիչները ելույթ ունեցան հեռուստատեսությամբ: Նշվեց, որ մոտ օրերս ԱԺՃ-ն մտադիր է կազմակերպել ապօրինի զենքի հանձնումը: Նրանք կոչ արեցին բոլոր խմբավորումներին հետեւել ԱԺՃ-ի կազմավորումների օրինակին: ԱԺՃ-ի ղեկավարները հայտարարեցին, որ ճակատը մտադիր չէ խառնվել օրինական իշխանությունների գործերի մեջ: Նրանք մերժեցին անվճռականություն ցուցաբերելու մասին մեղադրանքները, նշելով, որ ԱԺՃ-ը մտադիր է գործել սահմանադրության շրջանակներում: ԱԺՃ-ի ղեկավարների կարծիքով, դեռ կա օտարերկրյա ռազմական ներխուժման սպառնալիք: Սակայն չասվեց, թե կոնկրետ որտեղից է դա սպառնում:

Հաջորդ օրը, մայիսի 18-ի երեկոյան, Ադրբեջանի Գերագույն խորհուրդն ընդունեց նախագահ Յաղուբ Մամեդովի հրաժարականը: Կողմ քվեարկեցին 230 պատգամավոր, դեմ 10, ձեռնպահ 9: Նույն օրը խորհրդարանի նոր նախագահ ընտրվեց Իսա Համբարովը, որը մինչեւ նախագահական ընտրությունները միաժամանակ կլինի հանրապետության նախագահի պաշտոնակատարը: ■

ՀԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ

1992 թ. մայիսի 26-ին, ժամը 19:30 Ա. Խաչատրյանի անվ. Մեծ համերգասրահում տեղի կունենա Հայաստանի անկախության օրվան (1918 թ. մայիսի 28) նվիրված համերգ:

Հովանավորող Ամերիկյան «Հովոց» ընկերություն:

Մասնակցում են Հայաստանի պետական կամերային նվագախումբը, գեղ. ղեկավար եւ դիրիժոր **ՌՈՒԲԵՆ ԱՀԱՐՈՆՅԱՆ**, ՀԿՄ Երեւանի երաժշտական կոլեկտիվների միավորման երգչախումբը, գեղ. ղեկավար, **ՍԻՄՈՆ ՀՈՎՀԱՆՆԻՍՅԱՆ**:

Դիրիժոր ԿԱՌԼԵՆ ԱԼԵՔՍԱՆՅԱՆ:

Մենակատարներ ԿԱՐԻՆԵ ՄԱՐԳԱՐՅԱՆ, ՍԱՐԳԻՍ ԹՈՐՈՍՅԱՆ ԱՇՈՏ ԿԱՐԱՊԵՏՅԱՆ:

Ծրագրում Ա. Բաբայան-*Մացենծիկաս*

Կոմիտաս - *Մանրանվագներ*

Մոցարտ - *Սիմֆոնիա. թիվ 29 լյա մաժոր*

Տոմսերը վաճառվում են:

Հայկական բարեգործական ընդհանուր միության Երեւանի ներկայացուցչությունը շնորհակալություն է հայտնում **ԼԵՎՈՆ ԹՐԱՎԼԸ** ֆիրմային Բուլղարիայի հայկական համայնքից 600 կգ կաթի փոշի Հայաստան հասցնելու համար, որ կազմակերպել էր ՀԲԸՄ Բուլղարիայի նորաստեղծ մասնաճյուղի ատենապետ, ճանաչված գրող Սեւդա Սեւանը, եւ Հայաստանից Բուլղարիա սփյուռքահայ դպրոցների դասագրքեր անվարձահատույց տեղափոխելու համար:

ՀԲԸՄ Երեւանի ներկայացուցչություն

Կուսակցության կանոնադրության խախտումների պատճառով Նազարեթ Աբրահամյանը արտաքսվել է կուսակցության շարքերից:

ՀՌԱԿ Ա. Չոպանյան ակումբի վարչություն

digitised by A.R.A.R.@

Գիրք Օսմանյան Թուրքիայում հայերի սեփականության բռնագրավման մասին

Առաջին համաշխարհային պատերազմի տարիներին Օսմանյան կայսրության երիտթուրքական կառավարողները իրագործեցին մեծագույն հանցագործություն մարդկության եւ քաղաքակրթության դեմ՝ կազմակերպեցին հայ ժողովրդի զանգվածային ցեղասպանությունը Արեւմտյան Հայաստանում: Երիտթուրքական կառավարողները ըստ նախօրոք մշակված ծրագրի կոտորեցին ավելի քան 1,5 մլն հայ, այդ թվում չխնայելով երեխաներին, կանանց եւ ծերունիներին: Երիտթուրքերի այս հանցագործության մասին տարբեր լեզուներով մի շարք երկրներում տպագրվել են անհերքելի պաշտոնական փաստաթղթերի ժողովածուներ, ականատեսների վկայություններ եւ ուսումնասիրություններ: Սակայն Արեւմտյան Հայաստանի հայ ազգաբնակչության սեփականության մասին հարցը դեռեւս լրիվ չի ուսումնասիրված:

Հայ ժողովրդի սեփականության բռնագրավման մասին առաջին անգամ հուշագիր է ներկայացվել դեռեւս Փարիզի խաղաղության համաժողովին Հայաստանի Հանրապետության պատվիրակության ղեկավար Ավետիս Ահարոնյանի եւ Հայկական ազգային պատվիրակության նախագահ Պողոս Նուբարի կողմից: Տարբեր տարիների լույս են տեսել գրքեր եւ հոդվածներ:

Վերջերս Մոնրեալում ֆրանսերեն լույս տեսավ հայտնի իրավաբան-հասարակագետ Գեւորգ Բաղջյանի «Հայերի սեփականության բռնագրավումը թուրքական կառավարության կողմից, իբր լքյալ գույք» գիրքը (Մոնրեալ, 1987 թ., 317 էջ): Գրքի առաջաբանը գրել է հայ ընթերցողներին ծանոթ ֆրանսիացի հայագետ Իվ Տեռնոնը:

Գ. Բաղջյանի գիրքը երկարամյա եւ քրտնաջան աշխատանքի արդյունք է: Նա ավելի քան քսան տարի ուսումնասիրել է այս դժվարին խնդիրը եւ այս մասին հրատարակել է մի շարք հոդվածներ:

Մինչեւ հիմնական հարցին անցնելը Գ. Բաղջյանը մանրամասն լուսաբանում է Օսմանյան Թուրքիայի վայրագ վերաբերմունքը քրիստոնյա ազգային փոքրամասնությունների՝ հույների, հարավային սլավոնների, բուլղարների, հայերի, ասորիների եւ մարոնիների դեմ:

Առաջինը 1821 թ. զանգվածային կոտորածի ենթարկվեց կայսրության մայրաքաղաք Կ.Պոլսի հույն ազգաբնակչությունը: Մեկ տարի հետո այս նույն ողբերգությունն ապրեցին Քիոս կղզու հույները: Այնուհետեւ տեղի են ունեցել Լիբանանի մարոնիների, Իրաքի ասորիների, բուլղարների ու Արեւմտյան Հայաստանի հայ տեղաբնիկ բնակչության կոտորածները:

Վերլուծելով հայ ժողովրդի ցեղասպանությունն Օսմանյան կայսրությունում առաջին համաշխարհային պատերազմի տարիներին, Գ. Բաղջյանը հաստատում է, որ այս հանցագործությունն իր բոլոր չափանիշներով համապատասխանում է ցեղասպանության մասին ՄԱԿ-ի 1948 թ. դեկտեմբերի 9-ի որոշմանը եւ պատասխանատվությունը չի կարող ժամկետանց լինել: Սուլթանի կողմից Ռուսաստանի դեմ պատերազմի ձեւական հայտարարությունից հետո (այն սկսվեց ավելի շուտ թուրքական նավատորմի Ռուսաստանի սեւծովյան նավահանգիստների դեմ գաղտագողի հարձակումով) սրբազան պատերազմի կոչով հանդես է գալիս Շեյխ ուլ-Իսլամ Խայրի էֆենդին եւ պահանջում կոտորել բոլոր քրիստոնյաներին, բացի գերմանացիներից՝ Թուրքիայի դաշնակցից: Միաժամանակ տասնյակ հազարավոր թռուցիկներ այդ նույն պահանջով տարածվեցին մուսուլմանական երկրներում:

Ինչպես գրում է մենագրության հեղինակը, հայերի աքսորի մասին 1915 թ. մայիսի 15-ի օրենքը լրիվ չէր հրատարակվել: Այն ուներ գաղտնի (4, 5, 6, 7) հոդվածներ, որոնք չհրատարակվեցին: Հենց վերջիններն էլ նախատեսում էին հայերի գույքի եւ սեփականության բռնագրավումը. 1915 թ. մայիսի 25-ին ընդունվում է հատուկ կարգադրություն մոտ 30 հոդված հայերի սեփականության մասին: Ըստ այդ կարգադրության, աքսորական հայերի գույքի ամբողջ անշարժ եւ շարժական սեփականության պահպանումը պետությունը վերցնում էր իր պատասխանատվության ներքո: Բայց, ինչպես ցույց տվեց այդ կարգադրության իրագործումը, հայերի սեփականությունն ամբողջովին թալանվեց եւ բռնագրավվեց թուրքական պետության եւ վարչական ծառայողների կողմից: Ըստ Ավետիս Ահարոնյանի եւ Պողոս Նուբարի համատեղ հուշագրի, Արեւմտյան եւ Արեւելյան Հայաստանում թուրքական կառավարողների կողմից թալանված հայկական սեփականության ընդհանուր գումարը 1915 թ. սակագներով համապատասխանաբար կազմում էր 14.598.510.000 եւ 4.532.472.000 ֆրանսիական ֆրանկ, իսկ 1987 թ. սակագնով համապատասխանաբար 489.050.000.000 եւ 151.037.000.000 ֆրանկ: Ըստ հեղինակի հաշվարկների, քանի որ նախնական գումարը ամեն 14 տարին մեկ կրկնապատկվում էր տարեկան նվազագույնը 5 տոկոս հավելումով, ստացվում է, որ հայ ազգաբնակչության նյութական վնասը առաջին համաշխարհային պատերազմի տարիներին համապատասխանաբար կազմում է 16.383 մլրդ եւ 5.087 մլրդ ֆրանսիական ֆրանկ 1987 թ. սակագնով: Բայց հայերը մինչեւ վերջին կոպեկը թալանվեցին Տեր-Զորի անապատը տանող ճանապարհին: Թուրքական իշխանությունները յուրացրին նաեւ հայերի ավանդները եւ սեփականության ապահովագրման դիմաց մուծումները թուրքական եւ արտասահմանյան դրամատներում: Հայկական սեփականության թալանը հարստացրեց շատ թուրքերի, որոնք մտան առեւտրի եւ արտադրության ոլորտ, եւ որոնց հետնորդները այժմ իրենց ներկայացնում են որպես տոհմիկ եւ բարեկիրթ գործարարներ:

Սակայն երիտթուրքական կառավարողները միաժամանակ իրագործեցին նաեւ մեկ ուրիշ հանցագործություն՝ մշակութային ցեղասպանություն, թալանեցին եւ ավերեցին 83 վանք, 1869 եկեղեցի, 229 մենաստան, 26 լիցեյ, 1439 դպրոց եւ 42 մանկապարտեզ, մեծ քանակությամբ հին ձեռագրեր, արձանագրություններ եւ հոգեւոր արժեքներ: Այսպես օրինակ, 1921 թ. փետրվար-մարտ ամիսներին Մոսկվայում կայացած Ռուսաստանի եւ Թուրքիայի բանակցությունների ժամանակից Ռըզա Նուրը գրում էր Արեւելյան ճակատի թուրքական զորքերի հրամանատար Կարաբեքիրին. «Անիի հուշարձանները պետք է վերացվեն երկրի երեսից: Կատարելով այդ դուք մեծ ծառայություն կմատուցեք Թուրքիային»: Ի դեպ, մինչեւ վերջերս էլ շարունակվում էր Անիի հուշարձանների ավերումը եւ թալանը: Չի կարելի մոռանալ նաեւ այն, որ 1955 թ. սեպտեմբերյան հակահունական դեպքերի ընթացքում Ստամբուլում վնասվեցին 32 հունական եւ 8 հայկական դպրոցներ, թալանվեցին 15 հունական եւ 10 հայկական եկեղեցիներ, երկու գերեզմանոց եւ այլն:

Գ. Բաղջյանը մշակութային ցեղասպանություն է որակում նաեւ հայերի զանգվածային իսլամացումը մոտ 1 մլն (տես 1915 թ. հոկտեմբերի 26-ի օրենքը):

Առաջին համաշխարհային պատերազմն ավարտվեց Օսմանյան Թուրքիայի խայտառակ պարտությամբ: Նոր սուլթանական կառավարությունն ընդունեց հայերի գույքի եւ սեփականության մասին ընդունված օրենքի անարդարությունը եւ իր հերթին որոշում կայացրեց վերադարձնել այն օրինական տերերին: Սակայն, այնուհետեւ իշխանության գլուխ եկած քեմալական կառավարությունը, հակառակ Լոզանի պայմանագրի (1923 թ.) ոչ միայն վերացրեց սուլթանական կառավարության որոշումը, այլեւ նոր միջոցառումներ մշակեց հայերի գույքը յուրացնելու նպատակով: Հանրապետական Թուրքիայում շարունակվում էր քրիստոնյա փոքրամասնությունների հետապնդումը: Լոզանից վերադառնալուց անմիջապես հետո, թուրքական պատվիրակության ղեկավար Իսմեթ Ինյոնյուն՝ Թուրքիայի ապագա վարչապետը եւ նախագահը, հայտարարեց հետեւյալը. «Հույները եւ հայերը պետք է մոռանան իրենց մայրենի լեզուն եւ դառնան թուրքեր, հակառակ դեպքում նրանք պետք է թողնեն երկիրը»:

1936 թ. Թուրքիայում ընդունվեց օրենք այն մասին, որ հայերն իրենց սեփականությունը կարող են ժառանգել միայն համայնքին: Բայց 1970 թ. այս օրենքը եւս վերացվեց: Ավելին, այն նվիրատվությունները, որոնք կատարվել էին 1936 թ. հետո, հայտարարվեցին չեղյալ, այսպիսով օրենքին տրվեց հետադարձ ուժ: Իշխանությունները յուրացրին 15 նվիրատվություն եւ ժառանգություն, որոնք անցել էին հայկական համայնքին:

Քրիստոնյա փոքրամասնությունների թալան Թուրքիայում տեղի ունեցավ նաեւ երկրորդ համաշխարհային պատերազմի տարիներին: 1942 թ. նոյեմբերին ընդունված սեփականության հարկի մասին (Վառլըք Վերգիսի) տխրահռչակ օրենքի գործադրման ընթացքում թալանվեցին հույն եւ հատկապես հայ առեւտրականները, վաճառականները եւ սեփականատերերը, հունական եւ հայկական դպրոցները, հիվանդանոցները, ծերանոցները եւ այլն: Ստամբուլում, որտեղ հիմնականում տեղի ունեցավ ողբերգությունը, օրենքի գործադրման հանձնաժողովի նախագահն էր վերոհիշյալ Խայրի էֆենդիի որդին Սուատ Խայրի Ուրգուպլուն, Թուրքիայի ապագա (1965 թ.) վարչապետը, որը նաեւ հետեւյալ հայտարարության հեղինակն է. «Հայկական հարցը ոչ մի առնչություն չունի Թուրքական Հանրապետության հետ»:

Գ. Բաղջյանը այնուհետեւ հետեւյալ զուգահեռն է վերլուծում. 1952 թ. Գերմանիայի դաշնության հանրապետության եւ Իսրայելի միջեւ Լյուքսեմբուրգում ստորագրվում է պայմանագիր հրեա ժողովրդի սեփականության հատուցման մասին, որը թալանվել էր ֆաշիստական Գերմանիայի կողմից՝ մոտ 5 մլրդ մարկ: Վարչապետ Ադենաուերը հրապարակավ ներողություն խնդրեց հրեաների ցեղասպանության պատասխանատուների փոխարեն, իսկ մյուս վարչապետ Բրանդտը այցելեց Երուսաղեմ եւ գլուխ խոնարհեց զոհված հրեաների հուշարձանին: Այս կապակցությամբ հեղինակը հարց է տալիս. «կարող ենք արդյոք մենք հույս ունենալ, որ մեկ անգամ Թուրգութ Օզալը (Թուրքիայի այն ժամանակվա վարչապետը եւ այժմյան նախագահը- ծանոթ. հեղ.) կուղեւորվի Երեւան, որպեսզի գլուխ խոնարհի հայերի ցեղասպանության հուշարձանին» (էջ 212): Ի դեպ նշենք, որ վերջերս Իսպանիայի թագավորը ներողություն խնդրեց Իսպանիայից հրեաների աքսորի համար, որը տեղի է ունեցել դեռ 1492 թ.:

Գ. Բաղջյանի մենագրությունը գրված է փաստական հարուստ նյութերի, պաշտոնական փաստաթղթերի եւ վիճակագրական տվյալների օգտագործմամբ, որոնք ունեն բարձր գիտական արժեք եւ հնչեղություն: Միաժամանակ այն իրենից ներկայացնում է մի անհերքելի հայց Թուրքիայի կառավարող շրջաններին, որոնք հափշտակեցին հայ ժողովրդի արդար աշխատանքով վաստակած սեփականությունը:

Ս. ՊԵՏՐՈՍՅԱՆ, Ս. ՍԻՄՈՆՅԱՆ,
Ռ. ՊՈՂՈՍՅԱՆ (Ռ. ԿՈՆԴԱԿՉՅԱՆ)

Պետք չէ անտեսել արցախցու գործոնը

Արցախյան պատերազմը Շուշիի ազատագրումից հետո թեւակոխում է նոր փուլ, ուր բավականին հստակ զատորոշվում են պատերազմող կողմերի նպատակներն ու ավելի մասնավոր խնդիրները: Շուշին գրավելուց հետո հայկական բանակի ուժն ու հնարավորությունները, թեկուզ ոչ ամբողջությամբ, բացահայտվեցին, եւ իզուր չէ, որ այս անգամ ոչ Արեւմուտքը եւ ոչ էլ նույնիսկ Թուրքիան աղմուկ չբարձրացրին, ինչպես Խոջալուի դեպքերից հետո (սխալ է կարծել, թե Խոջալուի աղմուկը միանշանակ Թուրքիայի քաղաքական եւ լրատվական շրջանակների քարոզչության հետեւանք էր): Պարզապես այդ ժամանակ հայկական զոհկերպարի արեւմտյան գիտակցումը իր մեջ չէր կարողանում տեղավորել ինքնուրույն ուժի առկայությունը: Շուշիի գրավումից հետո Արեւմուտքը «սակվեց», հայկական զենքը փշրեց հին պատկերացումները, եւ արեւմտյան ու ռուսական լրատվական միջոցները իրարից առաջ ընկնելով սկսեցին «գրավել» Լաչինը, Աղդամը եւ ադրբեջանական այլ տարածքներ:

Լուրջ վտանգ է քրդերի ակտիվացումը Լաչինի, Ղուբաթլիի, Քելբաջարի շրջաններում: Ռուսական հեռուստատեսությունն արդեն նրանց «ներքաշեց» ղարաբաղյան խնդրի մեջ, որպես երրորդ լիարժեք կողմ: Նաեւ լեզգիների, թալիշների ելույթներով ամբողջանում է շրջանում Ռուսաստանի «նոր դերը», որով նաեւ մյուս հանրապետություններին զգուշացնում է, թե որքան հեշտ է ներսից քայքայել նրանց, քանզի նախկին Խ. Միության հանրապետությունները, բացի Հայաստանից, մի-մի փոքր կայսրություն են: Ռուսաստանին դա հաջողվեց Վրաստանում, գրեթե հաջողվում էր Ադրբեջանում: Այս տեսակետից Հայաստանը, համեմատած մյուս հանրապետությունների հետ, ավելի շատ հնարավորություններ ուներ անկախանալու, եւ Ռուսաստանն ու շրջանի պետություններն ամեն ինչ կանեն, որպեսզի Հայաստանը չուժեղանա: Այսինքն, դրա ժամանակն էլ կգա, քանզի պատերազմի ժամանակ բացառվում է հզորանալը: Չնայած, մյուս կողմից, այս ընթացքում հաջողվեց հատկապես Ղարաբաղում ստեղծել ուժեղ եւ մարտերում կոփված բանակ, եւ այս ուղղությամբ աշխատանքները պետք է շարունակել: Հաշվի առնելով շրջանի իրադրությունը, Հայաստանը պետք է դառնա ռազմականացված պետություն, այն աստիճան, որ ի վիճակի լինի դիմադրություն ցույց տալ ցանկացած պետության բանակների: Օտար բանակները երբեք էլ բարի նպատակով չեն մտել Հայաստան: Եւ վերջին այն հայտարարությունը, թե հնարավոր է, որ ՆԱՏՕ-ի զորքերը «խաղաղարար» առաքելությամբ մտցվեն Ղարաբաղ, պետք է զգուշության տեղիք տա:

Այժմ մի մտայնության մասին: Ընդունելով հանդերձ քաղաքական հաշվարկների եւ դավերի ներկայությունը, պետք է հաշվի առնել նաեւ արցախցու «գործոնը»: Ենթադրենք Մութալիբովը հաստատվեր իշխանության գլուխ, ենթադրենք Շուշին որպես նվեր մատուցվեր նրան... Համոզված եղեք, արցախցին կդիմադրեր ու չէր տա: Ստեփանակերտի տղամարդիկ, որ կատաղությունից ատամ էին կրճտացնում (ինչո՞ւ պիտի իմ երեխան ամիսներով նկուղում մնա, դպրոց չգնա), որ միշտ պատրաստ էին կյանքի գնով վերցնել Շուշին (ինչ-ինչ պատճառներով նրանց չէին թույլատրում), ինչպե՞ս կհամաձայնվեն դրան: Ճիշտ է, կան քաղաքական որոշակի կաղապարներ, բայց չի կարելի ամեն ինչ տեղադրել դրանց մեջ: Կաղապարը կաղապար, բայց պետք է հիշել, որ Արեւելքի մեծ նվաճողները, երբ արշավում էին այս կողմերը, չէին համարձակվում մտնել Ղարաբաղ, որ Ղարաբաղը միշտ անկախ է եղել, որ երբ ղարաբաղցին որոշեց՝ կանի: Կյանքն ավելի ընդգրկուն է, եւ կատարվածը մեզ համար ոչ թե տնաբույս խորհրդածությունների տեղիք պիտի տա, այլ դառնա իրականություն, իրական փաստ: Եւ Ղարաբաղի յուրաքանչյուր հաղթանակ, յուրաքանչյուր ազատագրված գյուղ մի քայլ է դեպի միացյալ Հայաստան: Զինվորներն ամեն ինչ չեն որոշում, բայց զինվորները շատ բան են որոշում: Եւ հայրենիքը ծնունդ է բերվում զինվորի վազած, քայլած, սողացած ամեն մի մետր հողի համակցումով: Դժվար է այսօր ղարաբաղցի զինվորի համար, որովհետեւ ինքն է հոգում իր առօրյան: Բայց նա ուրիշ ելք չունի, եւ հայաստանցի տղամարդու համար դա օրինակ պիտի դառնա, հավանական ապրելակերպ, քանզի վաղն էլ իրեն են դեմ տալու դանակը եւ ստիպելու, որ կամ երգով մեռնի, կամ նահանջի առանց երգի:

ՀԱՅԿԱԶՆ ՂԱՀՐԻՅԱՆ

ՀՐԱՏԱՊ ՀԱՐՑ

Ճիշտ է ասված, որ պատմությունը կրկնվում է

Պատերազմից հետո գտնվեցին խելացի եւ բանիմաց մարդիկ, որոնց շնորհիվ Երեւանում ծառապատվեցին մի շարք ամայի տարածություններ, այդ թվում Երեւանի շրջակա բարձունքները, եւ վերածվեցին անտառի (Նորքից մինչեւ Սարի թաղ եւ Հաղթանակի զբոսայգուց մինչեւ ժամացույցի գործարան): Այդ անտառը ոչ միայն դարձավ քաղաքի թոքերը, այլ նաեւ պատնեշ հողատար անձրեւների հանդեպ, որոնք շատ են հեղեղել Երեւանը. այդ հեղեղումները լավ են հիշում հին երեւանցիները:

Մինչեւ 80-ական թվերը այսպես կամ այնպես հոգ էր տարվում անտառի նկատմամբ: ժամանակին ջրվում էր, խնկվում, որ ծառերը չհասվեն եւ այլն: Սակայն այժմ, չնայած գործում են անտառնախարարությունը, անտառտնօրինությունը, եւ հատկապես Բնության պահպանության կոմիտեն, օրը ցերեկով, բոլորի աչքերի առջեւ ոչնչացնում են անտառը: Այո, ոչնչացնում, անխնա կտրելով հասնում եւ այրում են ծառերը, զավթում տարածքներ ու կառուցում մասնավոր տներ: Ոչ միայն կառույցներն են տարածք զբաղեցնում, այլ նաեւ շինարարական աղբը:

Այս ամենը կատարվում է կառավարության անտարբերության պատճառով: Անլեզու ծառերը զոհ են դառնում ավտոտնակներին, վաճառասեղաններին կամ տաղավարներին: Քանդվում են նորատունկ պուրակները (ինչպես օրինակ Ջեյրուն թաղամասում, Սեւակի եւ Դեկաբրիստների փողոցների հատման տեղում), որտեղ պետք է կառուցվի ինչ-որ շինություն:

Քանդման բախտին արժանացան նաեւ Դալմայի դրախտ այգիները: Քարը գլուխը, թե այդ այգիները չվերադարձրին իրենց իսկական տերերին, գոնե նոր տերերը չքանդեին դրանք, չէ որ ոչնչանում են խաղողի զուտ տեղական տեսակները, որոնցով այնքան հպարտացել են հին դալմեցիները: Ոչ մի ուշադրություն չդարձնելով քաղաքացիների բողոքներին, քանդեցին Քանաքեռի պտղատու այգիները:

Եթե այսպես շարունակվի, շուտով ամբողջ հանրապետությունը կդառնա ծառազուրկ, նոր տնկվող ծառերն էլ կարժանանան տարեց ծառերի բախտին: Հայաստանի չոր կլիմայի պայմաններում տունկը դժվարությամբ է դառնում ծառ, սակայն կան մարդիկ, որոնք օգտվելով իշխանությունների անհոգությունից, առանց ձեռքն ու սիրտը դողացնելու կտրում, ոչնչացնում են դրանք հանուն նեղ անձնական շահերի:

Ծառերը հոգատարություն եւ պաշտպանություն են աղերսում:

ԼԵՆԱ ԱՎԵՏԻՍՅԱՆ
Մանկավարժ

Վնասարարություն օրը ցերեկով

Օրեցօր ավելանում է անօրեն սեփականատերերի քանակը եւ նվազում Երեւանի կանաչ տարածքները: Դրանում համոզվելու համար կարելի է 7-րդ զանգվածից իջնել մինչեւ հեռուստաաշտարակի կանգառը եւ նայել մայրուղու աջ եւ ձախ մասերին: Թե ինչպես անխնա ոչնչացվում է անտառը, մարդու սիրտ է ցավում: Անտառը ոչնչացվում է բոլոր հնարավոր միջոցներով՝ հրդեհ, կեղեւահանություն, ծառերը արմատախիլ են արվում, որ տեղը կանաչ չի ցանվի: Հարձակումը անտառի վրա զանգվածային է: Ճանապարհի ձախ մասում անտառ գրեթե չի մնացել, մի քանի օր հետո կոչնչացվեն նաեւ մնացած ծառերը, եւ ոչ ոք չի իմանա, որ այդ տեղամասը (մոտ 5-10 հա) պատված էր խիտ, անանցանելի անտառով: Իսկ ճանապարհի աջ մասում, այնտեղ, որտեղ ծառեր չկան, հողը բաժանված է տարբեր հողակտորների, եւ աշխատանքը եռում է: Այժմ «գրոհայինները» հասել են մինչեւ Նորքի անտառի խորքերը եւ մինչեւ աշուն երեւի հասնեն Ֆլորայի այգի:

Իսկ Երեւանում կարծես քաղխորհուրդ չկա, համապատասխան մարմիններ չկան, թաղայիններ չկան եւ վերջապես անտառտնտեսություն չկա...

ԼԵՎՈՆ ՄԻՔԱՅԵԼՅԱՆ

digitised by A.R.A.R.@

Արցախյան հանրահավաք Վաշինգտոնում

Մայիսի 16-ին Մ. Նահանգների մայրաքաղաքում տեղի ունեցավ կարեւոր հանրահավաք ի նպաստ Արցախի: Այդ առթիվ մեր ընթերցողներին հայտնի հոդվածագիր, ամերիկյան բանակի պահեստի գնդապետ ՄՈՒՐԱԴ ՄՈՒՐԱԴՅԱՆԸ «Արմինիըն Միրըր Սփեքթեյթըր» շաբաթաթերթի միջոցով մեզ է ուղարկել մի ընդարձակ թղթակցություն, որի գլխավոր մասերը բարգմանաբար ներկայացնում ենք մեր ընթերցողներին: Ավելացնենք, որ գնդապետը ներկայումս գտնվում է Հայաստանում, պաշտոնական հրավերով:

Մայիսի 16-ը պայծառ էր. մայրաքաղաք Վաշինգտոնում, արեւոտ: Մարդու իրավունքների պաշտպան 450 բարեկամներ հավաքվել էին Կապիտոլիումի մոտ՝ զորակցություն հայտնելու Արցախի պայքարող ու տառապող ժողովրդին: *«Մարդու իրավունքներ Ղարաբաղին»*, *«Դադարեցրե՛ք սպանդը Ղարաբաղում»*, *«Արցախը հայկական է»*, *«Ազերինե՛ր, վերացրե՛ք շրջափակումը»*, *«Փրկեցե՛ք Ղարաբաղի մանուկներին»*, կարդացվում էր պաստառների վրա, մինչ Հիլդա Էզմեֆջյանի խոշորադիր կարները ներկայացնում էր արցախցի վիրավոր զինվորին, որի գլխավերեւում հայկական եռագույնն էր ծածանվում:

Աղոթք-հանրահավաքի կազմակերպիչն ու հանդիսավարն էր վերապատվելի Սթիվըն Ճնայդերը, Քրիստոնեական միջազգային համերաշխություն կազմակերպության նախագահը, որ իր տիկնոջ եւ դստեր հետ ամեն ինչ արեց, որպեսզի հավաքն ընթանա պատշաճ մակարդակով: Ով ծանոթ է վաշինգտոնյան քաղաքական կյանքին, գիտե, որ աշխատանքային օրվա կեսին 450 հոգի հավաքելը քաղաքական խիստ կարեւոր հաջողություն է: Եւ հայերը եկել էին ոչ միայն Վաշինգտոնից, այլեւ Ֆիլադելֆիայից, Բոստոնից, Նյու Յորքից եւ նույնիսկ Միչիգանից:

Իր ներածական խոսքում վեր. Ճնայդերը ներկայացրեց այն սարսափները, որոնցում ապրում է արցախցին, եւ որոնց ինքն ականատես էր եղել բարոնուհի Քերոլայն Քոքսի հետ Ղարաբաղ կատարած իր այցերի ընթացքում: Ընդամենը երկու րոպե բավական է ըմբռնելու համար, թե այս ամերիկացին ինչո՞ւ է իր կյանքը վտանգում եւ այդքան եռանդ նվիրում հայ ժողովրդին. նա ժողովուրդների միջեւ եղբայրության, քրիստոնեական հավատքի նվիրյալն է:

Վեր. Ճնայդերը հաջորդաբար խոսք տվեց Ռոդ Այլենդի սենատոր եւ արտաքին հարաբերությունների հանձնաժողովի անդամ Քլեյբորն Փելին, Կալիֆոռնիայից հանրապետական կոնգրեսմեն Դանըն Հանթըրին, Յուտայից՝ դեմոկրատ կոնգրեսմեն Ուեյն Օուենզին, դարձյալ Կալիֆոռնիայից հանրապետական կոնգրեսմեններ Կառլոս Մուրհեդին եւ Դեյվիդ Դրայըրին, Միչիգանից՝ հանրապետական կոնգրեսմեն Կոնստանս Մորելլային, Իլինոյսից՝ դեմոկրատ կոնգրեսմեն Ֆրենկ Անունցիայի օգնական Սյուարտին, Նյու Հեմփշայրից՝ դեմոկրատ կոնգրեսմեն Դիք Սուեթին, Արկանզասից՝ դեմոկրատ սենատոր Դենիս Դեկոնչինիին, որ Հելսինկիի կոմիտեի անդամ է, եւ Նյու Ջըրզիից՝ հանրապետական կոնգրեսմեն Քրիստոֆըր Սմիթին: Ելույթ ունեցան նաեւ Ալեքսանդրիա քաղաքի նախկին քաղաքապետ Ջիմ Մորենը, հայրապետական նվիրակ Բարկեն եպիսկոպոս Վարժապետյանը, Վաշինգտոնի հայոց հոգեւոր հովիվ Տեր Վրթանես Գալայճյանը:

Բոլոր ելույթ ունեցողներն էլ շեշտեցին իրենց պատրաստակամությունը՝ նեցուկ կանգնել Արցախին, նրա արդար պայքարին, նրա տառապած ժողովրդին: Բոլոր հայերից ու նրանց բարեկամներից պահանջեցին ավելի մեծ թափով նամակարշավ տանել հօգուտ կոնգրեսմեն Օուենզի թիվ HR 4161 օրինագծի, որն ամերիկյան կոնգրեսից պահանջում է չհաստատել որեւէ օգնություն Ադրբեջանին, մինչեւ որ վերջինս չվերացնի շրջափակումը, չհարգի մարդու իրավունքները Ղարաբաղում եւ մարդասիրական ցամաքային միջանցք չբացի Հայաստանի եւ Արցախի միջեւ:

Կոնգրեսմեն Դիք Սուեթն ի մասնավորի հարց տվեց, թե աշխարհի միակ գերհզոր երկիրը ինչո՞ւ է ձեռնածալ եւ լուռ մնում, թե ո՞ւր է «աշխարհի նոր կարգուկանոնը», որի մասին սիրում է խոսել նախագահ Բուշը, մինչդեռ Ղարաբաղում 180 հազար հայեր հենց այս պահին տառապում են անիշխանությունից եւ վայրագություններից: Իր հերթին՝ սենատոր Դեկոնչինին պահանջեց, որ երկու կողմերից Արցախ հասնող զինամթերքի հոսքը դադարեցվի եւ կողմերը նստեն բանակցության սեղանի շուրջ, մինչ Ջիմ Մորենը, որ HR 4161 օրինագծի հեղինակակիցն է, իր նեցուկն էր հայտնում արցախահայերի ինքնապաշտպանության եւ ինքնորոշման իրավունքին:

Ելույթ ունեցողներից շատերը արտահայտվեցին մայիսի 14-ին Սենատի արտաքին հարաբերությունների հանձնաժողովում 14 կողմ եւ 4 դեմ ձայնով, հակառակ պետվարչության ընդդիմությանը, անցած այն օրինագծի շուրջ, որը Ադրբեջանին տրվելիք օգնությունը պայմանավորում է շրջափակումների վերացումով եւ Լեռնային Ղարաբաղում հայերի եւ այլ փոքրամասնությունների իրավունքների հարգումով, կոնֆլիկտը բանակցությամբ հարթելու հանձնառությամբ: Այդ օրինագիծը պահանջում է նաեւ ամերիկյան հավելյալ օգնություն այն կազմակերպություններին, որոնք օգնում են աղետի գոտուն, ինչպես նաեւ Հայաստանի Ամերիկյան համալսարանին:

Ուիզաքս անգլուհին՝ Քերոլայն Քոքսը, որ սկզբնապես անձամբ ներկա էր գտնվելու հավաքին, մի արտառոց նամակ էր ուղարկել, որն ընթերցվեց նրա արցախյան 8 ուղեւորություններից մեկին մասնակից Քերոլայն Քոքսի կողմից: Իսկ Տեր Վրթանեսն ընթերցեց Արցախի թեմի առաջնորդ Պարգեւ եպս. Մարտիրոսյանի օրհնության գիրը հավաքի մասնակիցներին:

Վեր. Ճնայդերի եզրափակիչ աղոթքից առաջ Դայանա Քյուփելյանը պահանջեց ներկաներից եւ նրանց բարեկամներից, որ իրենց սենատորներից ու ներկայացուցիչներից պահանջեն քվեարկել հօգուտ Կոնգրեսում հայանպաստ բանաձեւերի, այլեւ միջամտել ակտիվ կերպով, որպեսզի արդարություն հաստատվի Արցախում: Նա հայտարարեց, որ բոլորի տրամադրության տակ դրված են 800 «տաք» հեռախոսագրեր, որպեսզի իրենց բողոքը հայտնեն ՄԱԿ-ում Ադրբեջանի ներկայացուցիչ Հասան Հասանովին կանխելու համար հենց այդ օրը տեղի ունենալիք հինգ հայորդիների մահապատիժը:

«Սակայն գործն այստեղ չի վերջանում: Օգտագործիր հեռախոսագծերը, զանգահարիր նաեւ Վաշինգտոն, արա մի ընկերոջ, նրան խնդրիր նույնը անել եւ արա իր բարեկամին կամ ընկերոջը զանգել նույն կերպ վարվելու: Ընտրություններ նոյեմբեր ամիսը մեր դուռնն է: Եթե հայերն իրենց ձայնը չհնչեցնեն հենց հիմա, Կոնգրեսը իրավացի կերպով կարող է եզրակացնել, թե հայերի պետքը չէ», եզրափակում է իր թղթակցությունը Մուրադ Մուրադյանը: ■

Նախկին ռազմիկը նոր մարտադաշտ է ընտրել

Խմբագրության հեռախոսը երկար զնգում էր: Արտասահմանից էր, Ֆրանսիայից: «Հայաստանի տնտեսական իրավիճակի մասին ուղարկված հոդվածները Ազգային ժողովի երեք պատգամավորների հանձնեցի: Պիտի կարդան ընդմիջմանը», հեռախոսի մյուս ծայրից ասաց նախկին զինվորական, այժմ ազգային բարերար Անդրե Սեֆերյանը: Նա այսօր Ֆրանսիայի հայ նախկին ռազմիկների միության նախագահն է:

«Մեր երիտասարդության տարիներին Փարիզի հայերը կամար եւ ալֆորվիլ շատ հաճախ պարահանդեսներ էին կազմակերպում, որը մեծ դեր կխաղար հայապահպանման համար, եւ բոլոր այս տեղերը Անդրեն նշանավոր էր իր գեղեցիկ արտաքինով, լավ պարելու ունակությունով», ասում է տիկին ժակլին Սեֆերյանը, կարծես տողերի արանքում ինձ հասկացնելով, թե ինչպես են ծանոթացել ու ամուսնացել:

1990-ին Հայաստանի հեռուստառադիոպետկոմի մարզական հաղորդումների գլխավոր խմբագիր Յամլես Ղուշչյանի հետ Ֆրանսիայում նկարահանում էինք զանազան հաղորդումներ: Ներկայացրի նաեւ Սեֆերյանին, որ պատրաստվում էր գնալ Ֆրանսիայի գյուղատնտեսության նախարարի մոտ՝ Հայաստանին օգնություն պահանջելու համար: Որոշվեց միասին գնալ նախարարություն: Մեզ հետ էր նաեւ եւրոպայի պոռֆեսիոնալ բռնցքամարտի նախկին չեմպիոն ժակի Յարապետյանը: Յամլես Ղուշչյանը մի գեղեցիկ նկար նվիրեց նախագահին, որը շատ ուրախացավ: Սեֆերյանը ցույց էր տալիս մեդալները կրծքին խոսում էր, խոսում, անեկդոտներ պատմում, սակայն խոսքերի արանքում կարողանում էր համոզել, որ ֆրանսիական դրոշի տակ հայերի ունեցած կորուստները: Յրաժեշտ տալիս թուղթը մեր ձեռքին էր. Ֆրանսիայի գյուղատնտեսության նախարարությունը Հայաստանին սիրահոժար պիտի տար 600 տոննա ցորեն եւ 1000 տոննա ալյուր:

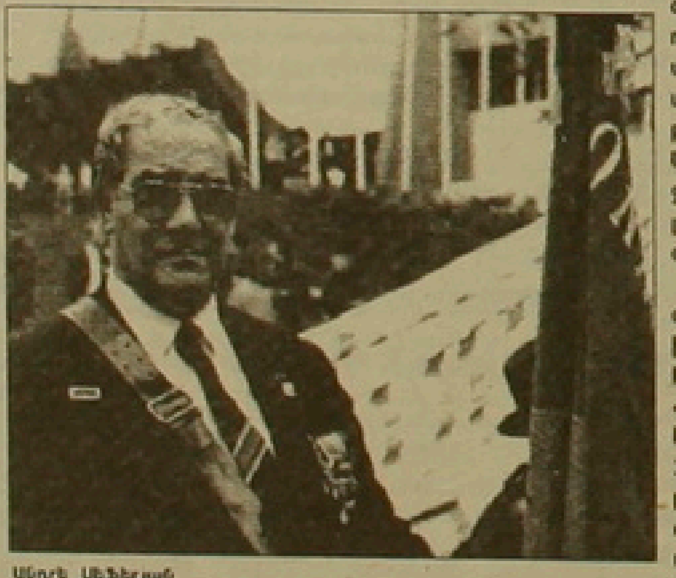

Անդրե Սեֆերյան

«Եթե նույնիսկ միլիարդավոր տոննաներ էլ տան, դարձյալ արժանի ենք, մեզ հասնում է: Սակայն ինձ ցավ է պատճառում, երբ ֆրանսիական տարբեր նախարարներ կամ բարձր պաշտոնյաներ ասում են, թե իրենց նախապես ուղարկած օգնությունն այս կամ այն կերպ տեղ չի հասել, յուրացվել է, եւ կամ փոխանակ ժողովրդին բաշխվելու, օդուդ արտադրության համար են օգտագործել եւ այլն, սրանք ամոթ են, ամոթ», շրտնջում է Անդրե Սեֆերյանը:

Մի անգամ հավաքելով Ֆրանսիայի բոլոր նախկին զինվորականների, տեսական բարձրաստիճան պաշտոնյաների եւ իր հովանավոր-բարեկամ պրն. Մկրտիչ Ոսկյանի հետ, երեկոյան ընթրիքի հրավիրելով Փարիզի նշանավոր հայկական «Դիամանտեր» ճաշարան եւ այնտեղ բացատրելով Արցախի ռազմական վիճակն այսօր, մյուս անգամ Ֆրանսիական Ազգային ժողովի անդամ մի շարք պատգամավորներին եւ սենատորներին Հայաստանից եկած տեսաժապավենները ցույց տալով, ուրիշ անգամ Ֆրանսիական ազգային տոնի առթիվ իրեն շնորհված մեդալի արարողության ընթացքում անպատմելիորեն Արցախի մասին «դասախոսություն» կարդալով պրն. Անդրե Սեֆերյանն իր միջոցներով, մեն-մենակ լոբբիստական մի խմբի գործ է կատարում:

Երբ վերջին անգամ գտնվում էր Երեւանում, իր մտահոգություններն էր հայտնում, ասելով, թե «մեր հայրենիքի ներկա կառավարությունը ֆրանսիական սոցիալիստների հետ չափազանց սերտ կապերի մեջ է, որը խիստ զարմացնում ու մեզ մտահոգում է, քանի որ Ֆրանսիայի բոլոր գոլիստական նախկին զինվորականները եւ քաղաքական գործիչները, երբ հանդիպում են իրար, անընդհատ սա են հիշեցնում մեզ»:

Այս համեստ ու հաղթանդամ մարդը, որ օտար հողի վրա, օտար դրոշների տակ ստացել էր մեդալներ, սրանք այսօր ծառայեցնում է իր ազգի ճանաչման եւ հարցերի լուծման համար:

Վերջին անգամ Ֆրանսիայից Հայաստան էր բերել Ֆրանսիացի նախկին ռազմիկներ, որոնք իրենց դրամով վճարել էին «Արմենիա» հյուրանոցում բնակության եւ սպասարկման վարձերը: Սեֆերյանը եւ իր հյուրերը երեք անգամ զրկվեցին երեկոյան ընթրելուց եւ նույնիսկ «Արմենիա» հյուրանոցի ճաշարանի վարիչի կողմից քաղաքակրթորեն դուրս հանվեցին: Գիտե՞ք ինչու, այդ երեկոները հարսանիք կար:

Իսկ այս խումբը հասուկ եկել էր հարգանքի տուրք մատուցելու Մեծ եղեռնի զոհերի հիշատակին:

ՌԱՖՖԻ ՅԵՐՄՈՆ ԱՐԱՔՍ

Յիշատակում են զոհվածներին

Մայիսի 17-ին Սանկտ-Պետերբուրգում, Մոսկվայում, Կիեւում, Երեւանում, Շուշիում գտնվող Ռուս ուղղափառ եկեղեցու եւ Հայ առաքելական եկեղեցու տաճարներում տեղի ունեցավ մայիսի 8-9-ին Շուշիում զոհված 40 ազատամարտիկների հոգեհանգիստը:

Շուշիի Ղազանչեցոց եկեղեցում դա երկրորդ արարողությունն էր այն բանից հետո, երբ տասնյակ տարիների ընթացքում եկեղեցին ծառայել էր որպես պահեստ: Առաջին արարողությունն արվել էր մայիսի 9-ին: ■

Փոխադարձ հերքումներ

Մայիսի 18-ին Մոսկվայում Ադրբեջանի լիազոր ներկայացուցչությունը հերքել է նախօրեին մի շարք զանգվածային լրատվական միջոցների հաղորդագրությունները, թե Լաչինի եւ Ղուբաթլիի շրջաններում բախումներ են տեղի ունենում քուրդ բնակչության եւ ադրբեջանական կազմավորումների միջեւ: Ներկայացուցչության հայտարարության մեջ նշվում է, որ «այդ կեղծ լուրերը նպատակ ունեն արդարացնել այդ երկու շրջանների տարածքի գրավումը հայկական բանակի կողմից»:

Իր հերթին, Հայաստանի պաշտպանության նախարարության մամուլի կենտրոնը նույն օրը հերքել է զանգվածային լրատվության միջոցների հաղորդագրությունները, որոնք «տարածում են ադրբեջանական աղբյուրների ապակողմնորոշիչ լուրերը», թե հայերը Գորիսի շրջանի կողմից հրետակոծում են Լաչինը: ■

Մութալիբովը Մոսկովյան հիվանդանոցում

Այազ Մութալիբովը գտնվում է Մոսկվայի հիվանդանոցներից մեկում: Այդ մասին հայտնեց ԱԺՃ-ի Գլխավոր մեջլիսի նախագահ Արիֆ Յաջիեւը: Նախկին նախագահը հեռացել է ԱՊՀ ռազմական ինքնաթիռով: Նույն աղբյուրը հայտնել է, թե Մութալիբովը խնդրել է «մեկ-մեկ թույլ տալ լինել Բաքվում»: Այդ խնդիրը պետք է քննարկվի, սակայն ընդդիմությունը պնդում է, որ Մութալիբովը քրեական պատասխանատվության ենթարկվի, որպես «մայիսի 14-ի պուտչի» գլխավոր կազմակերպիչ:

Մյուս կողմից, Ադրբեջանի ներկայացուցչությունում տեղյակ չեն Մութալիբովի ժամանմանը Մոսկվա: Իր հերթին, մարշալ Շապոշնիկովը նույնպես չի հաստատել այն փաստը, թե Մութալիբովը փախել է ռազմական ինքնաթիռով: ■

Ո՞ւր է ամիսներով անհետանում դրամը

Հանրապետության տնտեսության աշխուժացումը անհնար է պատկերացնել առանց արտասահմանյան կապիտալի ներգրավման, որի համար պետք են կայուն երաշխիքներ: Այս իմաստով հանրապետության ռազմաքաղաքական իրավիճակը լավագույնն հակառակն է: Ամերիկյան կառավարության վերջին հայտարարությունը երաշխիքների մասին գոնե ամերիկյան գործարարների համար լայնացրել է ճանապարհը դեպի Հայաստան, բայց մեր իշխանություններն դեռեւս իրենցից կախված ամեն ինչ չէ, որ արել են այս ուղղությամբ: Թերեւս չարժե նորից անդրադառնալ բազմիցս չարչրկված ճանապարհների եւ շրջափակումների հարցին, քանի որ այստեղ իրոք մեծ է օբյեկտիվ գործոնը, բայց այն, որ եղած տնտեսական օրենսդրությունը հիմնականում ստեղծված է օրինախախտումներ կատարելու համար, չի կարելի անտեսել: Հայաստանը ներքին տնտեսական կյանքի ազատականացման եւ մի մեծ խումբ չինովնիկների «հացը կտրելու» շատ մեծ պաշար ունի: Այստեղ օրինակներ հանդիպում են ամեն քայլափոխի:

Քննարկենք հենց ցանկացած տնտեսական գործունեության սիրտը՝ բանկը: Չխոսենք հսկայական վարկային դրույքների մասին, այդ թվում նաեւ «կանխիկ տոկոսի» (կաշառքի), այլ խոսենք դրամի տեղաշարժի մասին մի բանկից մյուսը, որը երեւան քաղաքի մեջ կարող է տեւել... երեք ամիս եւ ավելի: Անհասկանալի է, մի՞թե ոչ ոք չի հաշվել, որ հանրապետությունում փաստորեն երեք ամսով կորչում են միլիոններ, որոնք կարող էին նույնիսկ իրենց գումարից ավելի մեծ եկամուտ բերել: Փոխանցման հնարովի բազմամակարդակ համակարգը, որը պատճենահանված է արտասահմանից, չի կարող արդյունավետ աշխատել այդ բնագավառի պարզունակ ավտոմատացման պատճառով: Մինչդեռ 2,5-3 միլիոնով կարելի է այդ հարցը լուծել: Բնական է կասկածելը, որ եթե բանկի աշխատողները հիմար չեն (իսկ նրանք իսկապես հիմար չեն), ապա կարող են այդ սառած ու կորած գումարները շրջապտույտի մեջ դնել սեփական օգտի համար: Չէ որ հենց սա է այն գործոններից մեկը, որն արգելակում է կանխիկ դրամի մուտքը բանկ:

Մեր բենզինները տնտեսությանը հարվածելու համար փակում են ճանապարհները, իսկ մենք, որպեսզի չորացնենք այն փոքր առվակն էլ, որ կարողանում է դուրս հոսել շրջափակված Հայաստանից եւ աշխատեցնել տնտեսությունը, կառուցում ենք հսկայական ամբարտակներ՝ լիցենզիաներ: Հանրապետության շուկան կարգավորելու համար մի՞թե հնարավոր չէ անցնել ավելի քաղաքակիրթ ձեւի՝ մաքսերի, մանավանդ, որ այնքան էլ շատ չեն հսկվելիք բաց դարպասները, եւ ամեն առիթով բիզնեսմենին չուղարկել լիցենզավորող պաշտոնյայի դուռը: Այս պայմաններում աշխատող գործարար մարդիկ հիրավի հերոսներ են:

Գաղտնիք չէ, որ Հայաստանի տնտեսական համակարգը սերտորեն միահյուսված է Ռուսաստանի հետ ու անկախության մասին հռչակագիրն ու անկախության հանրաքվեն այստեղ մեծ տեղաշարժեր չկատարեցին: Ցավն այն է, որ Հայաստանը, չկանխատեսելով Ռուսաստանի զարգացման միտումները կամ անհրաժեշտ հետեւություններ չկատարելով դրանից, միայն կուրորեն ընդօրինակում է «մեծ եղբոր» տնտեսական քայլերից վասացումները: Հայաստանը չի օգտվում ընդհանուր ռուբլային գոտու առավելություններից, չի ստեղծում ճկուն եւ գրավիչ հարկային համակարգ, որը կհագեցնի հանրապետությունն ինչպես ապրանքով, այնպես էլ դրամով, բայց դրա փոխարեն մեզ մոտ եւս կարելի է հանդիպել այնպիսի տնտեսական անհեթեթության, ինչպես 85 տոկոս եւ ավելի հարկն է:

Միայն տնտեսական քաղաքականության ազատականացմամբ կարելի է ստեղծել հանրապետության տնտեսական զարգացման նախադրյալները:

ԱՂԱՍԻ ԵՆՈՔՅԱՆ
ՊԵՐՃ ՂԱԶԱՐՅԱՆ
ՌՈՒԲԵՆ ՄԵՀՐԱԲՅԱՆ

digitised by A.R.A.R.@

Ազգային անվտանգության վարչությունն ընդդեմ ՀՀՇ-ի՞...

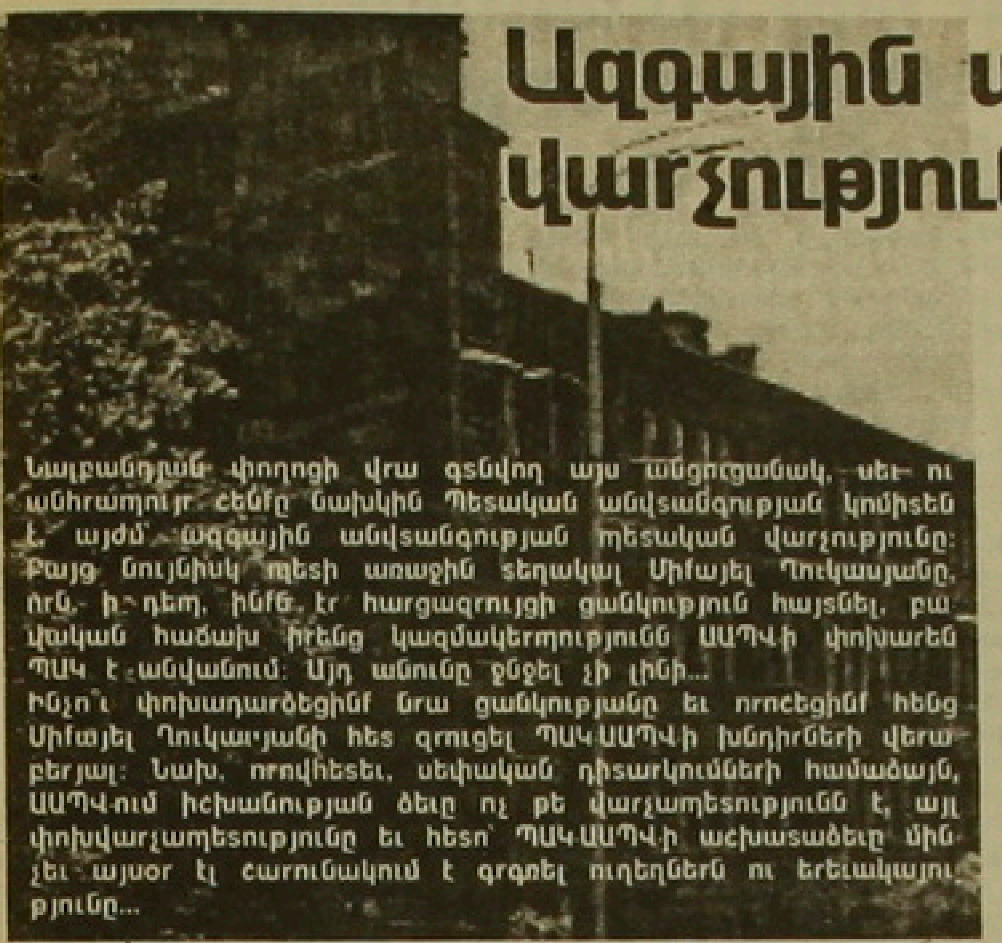

Նալբանդյան փողոցի վրա գտնվող այս անցուղանակ, սեւ ու անհրապույր շենքը նախկին Պետական անվտանգության կոմիտեն է, այժմ՝ ազգային անվտանգության պետական վարչությունը: Բայց նույնիսկ պետի առաջին տեղակալ Միխայել Ղուկասյանը, որն, ի դեպ, ինքն էր հարցազրույցի ցանկություն հայտնել, բավական հաճախ իրենց կազմակերպությունն ԱԱՊՎ-ի փոխարեն ՊԱԿ է անվանում: Այդ անունը ջնջել չի լինի...
Ինչո՞ւ փոխադարձեցինք նրա ցանկությանը եւ որոշեցինք հենց Միխայել Ղուկասյանի հետ զրուցել ՊԱԿ-ԱԱՊՎ-ի խնդիրների վերաբերյալ: Նախ, որովհետեւ, սեփական դիտարկումների համաձայն, ԱԱՊՎ-ում իշխանության ձեւը ոչ թե վարչապետությունն է, այլ փոխվարչապետությունը եւ հետո՝ ՊԱԿ-ԱԱՊՎ-ի աշխատաձեւը մինչեւ այսօր էլ շարունակում է գրգռել ուղեղներն ու երեւակայությունը...

Ծանոթացեք՝ Միխայել Ղուկասյան, ռուսական կրթություն ունի, սակայն բավականաչափ տիրապետում է հայերենին: Մասնագիտությամբ մաթեմատիկոս, 1977-ին ավարտել է Երեւանի համալսարանը, 1983-ին թեկնածուական թեզ պաշտպանել: ԳԱ ցանցի գիտաշխատող էր, հետո զբաղվել է կոոպերատիվ գործունեությամբ: Սոցիոլոգիական հետազոտություններ է կատարել, ստեղծել տեղեկատվության եւ մարկետինգի կենտրոն:

Ժամանակները փոխվեցին, եւ նրա համալսարանական մտերիմ ընկերը՝ Աշոտ Մանուչարյանն առաջարկեց ՆԳՆ-ի կամ ՊԱԿ-ի փոխնախագահի պաշտոնը: Սկզբունքորեն հրաժարվեց, բայց երբ առաջարկը կրկնվեց երկրորդ անգամ՝ ընտրությունը կանգ առավ ՊԱԿ-ի վրա (ի դեպ, ԱԱՊՎ-ի պետ Վալերի Պողոսյանն էլ բարեկամական կապեր ունի Աշոտ Մանուչարյանի հետ):

Ըստ իր պնդման, նախկինում ՊԱԿ-ի հետ որեւէ առնչություն չի ունեցել: Մայիսի 26-ին լրանում է մեկ տարին, ինչ Միխայել Ղուկասյանն աշխատում է այստեղ: Պետի առաջին տեղակալ լինելուց բացի՝ գլխավորում է հետախուզության վարչությունը:

– Ուրեմն արդեն իրավասու ենք պատասխանելու այն հարցին, թե բացի ՊԱԿ-ԱԱՊՎ ցուցանակային փոփոխությունից՝ էլ ի՞նչ փոխվեց այս համակարգում:

– Առաջին հերթին փոխվեցին խնդիրները: Նախկինում, ճիշտ է, գոյություն ուներ հետախուզության բաժին, որը կարեւոր էր համարվում, բայց դրա կատարած աշխատանքը մոտավորապես այսպիսին էր: Այս բաժնից որեւէ մեկին Մոսկվա էին կանչում, տալիս հետախուզական խնդիրներ ու որոշակի պատրաստություն անցնելուց հետո ուղարկում արտասահման՝ առաջադրանքը կատարելու: Այս ամենի հետ Հայաստանը կապ չուներ, ուղղակի երբեմն կարող էին ղեկավարությանը տեղյակ պահել:

Հակահետախուզական աշխատանքն էլ այսպիսին էր: Մոսկվայից հայտնում էին, որ Հայաստան եկող այսինչը հատուկ ծառայության աշխատակցի տպավորություն է թողնում, օդանավակայանից սկսում էին հետեւել նրան՝ ինչո՞ւ է եկել, ո՞ւմ հետ է կապերի մեջ մտնում ու տեղեկացնում կենտրոնին:

Այսօր արդեն, հետախուզությունն ու հակահետախուզությունը կոչված են Հայաստանի անվտանգության ապահովմանը:

– Քանի չենք հեռացել խնդրո առարկայից, խնդրում եմ ներկայացնել, թե այժմ ինչպե՞ս համալրվեցին հետախուզության եւ հակահետախուզության վարչությունները: Օրինակ, ինձ հայտնի է, որ հետախուզության վարչության պետի տեղակալը մինչեւ վերջերս աշխատում էր միութենական ՊԱԿ-ում:

– Այո, նա մի երկու ամիս առաջ է Մոսկվայից վերադարձել:

– Ուրեմն, սկզբունքային ու էական ի՞նչ փոփոխություններ են տեղի ունեցել այս ոլորտում, եթե դրսից բերված կադրերով եք փորձում Հայաստանի անվտանգության խնդիրները լուծել: (Հարցազրույցն անցկացնելուց հետո տեղեկացանք, որ ԱԱՊՎ-ում անգամ մոտ յոթ տասնյակի չափ այլազգի աշխատակիցներ կան):

– Ինձ համար տարօրինակ է, որ այստեղ պրոբլեմ են տեսնում: Մոսկվայում բազմաթիվ են անվտանգության համակարգում աշխատող հայերը: Սխալ եմ համարում այն պնդումը, թե ճիշտ չէ այդ մարդկանց վրա հույս դնելը: Նրանց մեջ սրիկաներ էլ կան, բայց, անշուշտ, նաեւ այնպիսիք, որոնք հավատարիմ են ազգային գաղափարներին, անկախությանը...

– «...

– Շատ կան այդպիսի մարդիկ: Կոնկրետ ձեր հիշատակած անձնավորությունն այստեղ սահմանամերձ գոտում կռվող եղբայրներ ունի, հրաշալի հայերեն ու հայ պատմություն գիտի ու, իմ կարծիքով, մասնագիտական բարձր պատրաստվածության ու գիտելիքների տեր մարդ է: Ոչ միայն մտադիր չեմ խուսափել այսպիսի կադրերից, այլ նաեւ կողջունեմ, եթե դրսից ավելի շատ նմանատիպ մարդիկ գան այստեղ աշխատելու:

– Իսկ երաշխիքներ ունե՞ք, որ Մոսկվայից եկած մարդիկ իրենց հետ նաեւ Մոսկվայի պատվերը կամ հանձնարարությունները չեն բերում այստեղ:

– Մեր ու Մոսկվայի կապը նախկինում այնքան սերտ էր, որ որեւէ սկզբունքային տարբերություն չկար՝ 20 տարի Երեւանո՞ւմ է աշխատել, թե՞ Մոսկվայում:

– Այսինքն, այդ երաշխիքներն այսօր ԱԱՊՎ-ում է՞լ են բացակայում:

– Այո: Նույն կասկածը կարելի է տարածել բոլորի վրա: Ու հետո, սա այնպիսի աշխատանք է, որ պետք է շատ ուշադիր ու զգոն լինել, միշտ կասկած ունենալով, թե հնարավոր է կողքինդ դավաճան լինի: Բայց մյուս կողմից, եթե չհավատանք, պիտի բոլորին ազատենք, քանի որ բոլորն էլ Մոսկվայի համար են աշխատել:

– ՊԱԿ-ը ԱԱՊՎ-ի վերափոխվելուց հետո ինչո՞ւ քննություն չանցկացվեց կադրերի նկատմամբ, որպեսզի գոնե մեղմանար այդ դավաճան լինելու կասկածը: Ստուգման միջոցներից ու հնարավորություններից բողոքելու հիմք գոնե չպիտի ունենաք:

– Այստեղ աշխատող մարդկանց 90 տոկոսը զբաղվել է հակախորհրդային գործունեության դեմ պայքարով ու, բնականաբար, ոչ ազգային գործունեությամբ: Բայց նրանց մեջ մարդիկ կան, որոնք այսօր, առանց որեւէ հարկադրանքի, իրենք են խնդրում թույլ տալ պաշտպանելու Հայաստանի սահմանները, անկախությունը:

– Վերադառնանք այն հարցին, թե ի՞նչ խնդիրներ ավելացան կամ ստեղծվեցին ԱԱՊՎ դարձած ՊԱԿ-ի համար:

– Առաջ խնդիրները Մոսկվան էր առաջադրում: Այսօր, իրավիճակից ելնելով, մենք ենք այդ խնդիրները դնում ու լուծում:

– Այսինքն, այսօր ԱԱՊՎ-ի խնդիրներն առաջադրում են Հայաստանի իշխանություննե՞րը:

– Սա այժմ մեր հիմնական պրոբլեմն է: Այսօր փաստորեն պատվիրատու չկա, երեւի հետագայում այդպիսին կդառնա անվտանգության խորհուրդը: Ցավոք, այսօր Նախարարների խորհրդի, Գերագույն խորհրդի հանձնաժողովների, նախագահի ապարատի հետ կապերը բացակայում են: Պատճառն այն է, որ նախ, պետական կառույցները նոր են ձեւավորվում՝ եւ հետո, դեռ մեր կազմակերպության նկատմամբ անվստահություն կա...

– Ուրեմն, այսօր ԱԱՊՎ-ն գրեթե անգործության է մատնված առաջին հերթին պատվիրատուի բացակայության պատճառով: Բայց, իմ կարծիքով, այս տիպի ծառայության գոյությունն անիմաստ է, եթե չպիտի զբաղվի հարեւան կամ այլ երկրների քաղաքական, տնտեսական ու ռազմական վիճակի հետազոտությամբ:

– Այդ խնդիրներն ակնհայտ են ու մենք իսկապես աշխատում ենք այդ ուղղությամբ: Ուրիշ հարց, որ կարեւոր է, որպեսզի հանրապետության քաղաքական ղեկավարության կողմից հստակեցվեն դիրքորոշումները, նույնիսկ երանգները, որոշվեն թույլատրելի սահմանները եւ այլն:

– Ըստ Ձեզ, վարչության ներկայացրած տեղեկատվությունը բավարարո՞ւմ է հանրապետության իշխանություններին: Լավ կլիներ, եթե այս կապակցությամբ անդրադառնայիք Բալահովիտի իրադարձություններին, երբ հայտնի չէր, թե զինապահեստներում ինչքա՞ն եւ ի՞նչ տեսակի զենք կա, քիմիական զենք կա՞, թե՞ ոչ:

– Նախ Բալահովիտի վերաբերյալ: Զինվորական կառույցվածքները չենք սպասարկում, դրա համար գոյություն ունեն կենտրոնական ենթակայության հատուկ բաժիններ: Կասեմ ավելին, նման խնդիր մեր առջեւ դրված չի եղել ու այսօր էլ չկա: Չեմ ուզում պատասխանատվությունը մեզնից հեռացնել, բայց կարող էինք տեղեկություններ հայթայթել, եթե գոնե այդ մասին խոսք լիներ:

Ինչ վերաբերում է մեր աշխատանքը գնահատելուն, ապա միանշանակ կարող եմ ասել, որ այն չի բավարարում: Կարող եմ փորձել բացատրել դրա պատճառները նաեւ: Առաջինն ու հիմնականն այն է, որ որպես ինքնուրույն ծառայություն նոր ենք ձեւավորվում: Բացի այդ, ղեկավարությունը մեր հնարավորությունները լավ չի պատկերացնում ու շատ անգամ անլուծելի խնդիրներ է առաջադրում կամ այնպիսիք, որ մերը չեն, այլ, ասենք, ՆԳՆ-ինը:

Մենք էլ կարող ենք բազմաթիվ պահանջներ ներկայացնել: Շատ անգամ այն տեղեկատվությունը, որ ներկայացնում ենք Հայաստանում տիրող իրավիճակի կապակցությամբ, անպատասխան ու անարդյունք է մնում: Խոսքս հիմնականում վերաբերում է սոցիալական ու տնտեսական ոլորտներում տիրող անտերությանը: Տեղեկացված ենք պաշտոնյաների եւ զանազան մաֆիոզ կազմակերպությունների, անօրինական ռազմական կազմավորումների կապերի մասին: Այս ամենի մասին բազմիցս տեղեկացրել ենք ամենաբարձր մակարդակով: Հիմա պատկերացրեք, որ մարդիկ վտանգի են ենթարկվում, ամենաաներեւակայելի ձեւերով տեղեկություններ հայթայթում, զեկուցում դրանց մասին ու... ոչինչ չի փոխվում: Արդյոք տվյալ անձնավորությունը պատրաստակամորե՞ն կկատարի հաջորդ հանձնարարությունը... Կամաց-կամաց ավելի վատ ու քիչ են աշխատում, թեւաթափ լինում: Պիտի ոչ միայն իմանանք, թե ով ինչով է զբաղվում, այլ նաեւ կարողանանք պատժել նրանց:

– Իսկ ի՞նչ է, ՊԱԿ-ից ԱԱՊՎ դառնալու ճանապարհին պատժիչ գործառույթները դադարեցի՞ն գոյություն ունենալուց:

– Ոչ, իրավունքներ ունենք, բայց չենք գործադրում, որովհետեւ ղեկավարության կողմից, իմ կարծիքով, խիստ արհեստականորեն քաղաքական գերբարդ իրավիճակի հետ կապելով, արգելվում է ու կասեցվում միջոցների ձեռնարկումը:

– Ասվածից կարելի է եզրակացնել, որ մաֆիոզ կլանների ու ռազմական ապօրինի խմբերի հետ գործակցողները բավականին բա՞րձր աթոռներ են զբաղեցնում:

– Մենք այդպիսի տվյալներ ունենք:

– Լավ, իսկ այժմ ներկայացրեք խնդրեմ, թե ՊԱԿ-ԱԱՊՎ անցման ընթացքում կառուցվածքային ի՞նչ փոփոխություններ իրականացվեցին:

– Դրանք ընդամենը մի քանիսն են, բայց, իմ կարծիքով, պիտի բավականին բարձրացնեն մեր աշխատանքի որակը: Մասնավորապես, ստեղծվել է նոր՝ վերլուծական բաժին, քանզի համարում ենք, որ պիտի դառնանք ոչ պատժիչ, այլ տեղեկատվական-վերլուծական կազմակերպություն:

Կառուցվածքային էական մյուս փոփոխությունն այն է, որ իրար միացրինք 3–4-ական շրջանային բաժանմունքները: Հրաժարվեցինք սպասարկել այն շրջանները, որոնք այսօր ամենահրատապ խնդիրների ցանկում չեն: Չեմ հասկանում, թե օրինակ հարկավո՞ր է հետեւել Դիլիջանի բնակչության վարքագծին, երբ այդ շրջանը սպասարկող աշխատակիցները կարող են Իջեւան ուղարկվել, որտեղ պատերազմական վիճակ է...

– ՀՀՇ ապրիլի 4-ի հայտարարության 5-րդ կետն այսպիսին է. «Նկատի ունենալով, որ հանրապետության Ազգային անվտանգության պետական վարչությունն իր կառուցվածքներով չի համապատասխանում անկախ պետության պահանջներին, անհրաժեշտ ենք համարում կազմալուծել նրա կառուցվածքները եւ ստեղծել նորերը»...

– Համաձայն չեմ դրա եւ ոչ մի դրույթին, նույնիսկ ոճին: Կառուցվածքները չեն կազմալուծում, այլ կազմակերպությունը: Կառուցվածքները կարելի է փոխել կամ չփոխել: Բայց սա երկրորդական է: Նույն ՀՀՇ-ն, լինելով իշխող կազմակերպություն, ոչ մի անգամ ԱԱՊՎ-ի վերաբերյալ որեւէ կառուցողական առաջարկով հանդես չի եկել, աջակցության կամ օգնության որեւէ փորձ չի արել: Նրանցից շատերը պատգամավոր են, ոչ մի անգամ այստեղ չեն մտել, չեն փորձել իրական վիճակը, մթնոլորտը, խնդիրները, պրոբլեմները պարզել, հասկանալ: Այս ամենը նկատի ունենալով, այդ հայտարարությունն ուղղակի «վհուկների որսի» պես մի բան է դառնում:

– «ՀՀՇ-ն ունի անվտանգության վարչության կառուցվածքի վերաբերյալ իր ծրագիրը եւ առաջարկներ է արել եւ կառավարությանը, եւ ԱԱՊՎ-ի ղեկավարությանը»: Սա հատված է ՀՀՇ հայտարարության առիթով «Հայքի» թիվ 16-ում հրապարակված պարզաբանումներից:

– Պաշտոնապես հայտարարում եմ, որ այդպիսի ծրագիր կամ առաջարկներ մեզ չեն ներկայացվել: Չեմ կարծում, որ Հունիկ Հարությունյանը կամ Վալերի Պողոսյանն ինձնից թաքցնեին, եթե այդպիսի բան եղած լիներ: Կառավարությանը ներկայացրած լինեին՝ որպես կառավարական օղակի մեզ էլ կտեղեկացնեին:

Պիտի ասեմ նաեւ, որ չունենք էլ այդ առաջարկների կամ ծրագրի անհրաժեշտությունը:

– Այս հարցը ճիշտ հասցեով չի ուղղվում, բայց, ըստ երեւույթին, դուք պիտի որ տեղյակ լինեք:

«Հայաստանի Հանրապետություն» օրաթերթում հրապարակված Վալերի Պողոսյանի հարցազրույցում տարակուսանք առաջացրեց այն հարցը, թե իր վրա կրակե՞լ են արդյոք, ու գրական պատասխանին հետեւող ՀՀՇ-ի քննադատությունը: Նախ, այդ ի՞նչ սպանության անհայտ փորձ է եւ ինչո՞ւ է կապվում ՀՀՇ-ի հետ:

– Դեպքը տեղի էր ունեցել Գրիգոր Լուսավորչի փողոցի վրա ու, ըստ երեւույթին, պատահականություն էր: Նրա վրա չէին կրակել, ուղղակի գնդակը դիպել էր իր մեքենային:

– Ուրեմն, նաեւ պատահականո՞րեն են այդ կրակոցն ու ՀՀՇ-ի անունը կողք-կողքի հայտնվել:

– Իմ կարծիքով, այո: Ինչքան գիտեմ, Վալերի Պողոսյանի ու ՀՀՇ-ի միջեւ լավ հարաբերություններ են: Էլ չեմ ասում այն մասին, որ համոզված եմ, թե ՀՀՇ-ն այդպիսի քայլի չէր գնա:

– Վերջին հարցը: Օգտագործելով ձեր տեղեկատվական ու վերլուծական հնարավորությունները, փորձեք պարզել, թե այս հարցազրույցի հրապարակումից հետո ինչքա՞ն կմնաք այս պաշտոնին:

– Բայց ես դեռ ամեն ինչ չեմ ասել: Ինձ համար սկզբունքային հարց է, որպեսզի խոսվի մեր պատասխան հայտարարության մասին:

ՀՀՇ-ի հայտարարությունից հետո մեր ամբողջ կոլեկտիվը խիստ բորբոքված էր: Բոլոր վարչությունների պետերին հավաքեցի ինձ մոտ եւ ասացի, որ ուզում եմ լսել տվյալ հայտարարության վերաբերյալ նրանց կարծիքը՝ սկզբից ասելով իմը: Բացարձակապես բոլորն անհրաժեշտ համարեցին պատասխանել այդ հայտարարությանը: Պիտի նաեւ տղաների պատիվը պաշտպանվեր: Չի կարելի մարդկանց ղեկավարել ու գոնե ցույց չտալ, որ ցավում ես նրանց համար:

Կոլեկտիվի ընդհանուր ժողով հրավիրեցինք ու դրա որոշումն ուղարկեցինք «Արմենպրես»-ին, խնդրեցինք, որ այն հրապարակվի նույն «Հայաստանի Հանրապետություն» օրաթերթում, որտեղ եւ լույս էր տեսել այդ հայտարարությունը: Ինչ-որ անհասկանալի խաղեր սկսվեցին, պատրվակներ, պատճառաբանություններ ու... չտպագրվեց: Չէի հավատում, որ պետական թերթում պետական վարչությունը հնարավոր է չկարողանա տպագրել իր պատասխանը մի հասարակական շարժման հայտարարությանը...

Այդ հայտարարությունը տպագրելն ինձ համար սկզբունքային հարց դարձավ: Կարծում եմ, որ գոնե մեկ անգամ պետք ասենք մեր կարծիքը եւ մեր մասին, եւ այն խաղերի, որ կատարվում են մեր շուրջ: Երեւի այսօր ընդամենը մի քանի պետական կազմակերպություններ կան, որոնք միայն օրենքին են ծառայում ու ոչ մի կուսակցության ազդեցության տակ չեն: Այդ քչերից մեկն էլ մեր կազմակերպությունն է ու երեւի դա ոչ բոլորին է ձեռնտու... Չեմ ուզում ասածս տարածել ՀՀՇ-ի բոլոր անդամների վրա, ուղղակի այնտեղ մի քանի հոգի կան, որոնք ակտիվորեն այդպիսի գործունեությամբ են զբաղվում:

Հիմա թույլ տվեք պատասխանել որպես վերջին ձեր տված հարցին: Իմ հարցազրույցը չեմ կապում այստեղ լինելուս կամ չլինելուս հետ: Այդ հարցն ավելի լուրջ մարդկանց կողմից է լուծվում, քան այդ հայտարարությունը պատրաստողներն են: Հայտնի են եւ իմ դիրքորոշումները, եւ կոնկրետ մարդկանց նկատմամբ վերաբերմունքս՝ ուրեմն արդեն վաղուց պիտի այստեղ չաշխատեի:

Հարցազրույցը վարեց
ԱՆՆԱ ԻՍՐԱՅԵԼՅԱՆԸ

digitised by A.R.A.R.@

Քաղաքական ջրատրույտը Ադրբեջանում շարունակվում է

Մութալիբովի կայծակնային վերելքը Ադրբեջանի նախագահական գահի վրա ավարտվեց նույնքան արագընթաց տապալումով, ինչը որոշակի խառնաշփոթ է առաջացրել քաղաքական դիտորդների շրջանակներում: Անհարմար դրության մեջ հայտնվեցին ոչ միայն լրագրողական շրջանակները, այլեւ Ղազախստանի ու Թուրքմենստանի նախագահները, որոնք շտապեցին իրենց գոհունակությունն արտահայտել նրա վերադարձի կապակցությամբ: Այնուամենայնիվ, իրադարձությունների զարգացումն ապացուցում է, որ առաջին արձագանքները Ռուսաստանի մասնակցության եւ հետադրվող նպատակների վերաբերյալ ճշմարիտ էին, եւ նույնիսկ այսօր Մութալիբովի խաղաքարտը մնում է շրջանառության մեջ: Ծրագրավորված գործողության նման ընթացքը կարելի է բացատրել մի քանի տարբերակներով.

ա. Ռուսաստանը պարզապես նպատակ ուներ Տաշքենդում ԱՊՀ երկրների գագաթաժողովից առաջ եւս մեկ անգամ հիշեցնել շրջանում իր ընդարձակ կարողություններ մասին, իսկ առճակատման խորացումը նրա ծրագրերի մեջ չէր մտնում:

բ. ԱՊՀ զինված ուժերի ծրագրավորված աջակցությունը Մութալիբովին վերջին պահին կասեցվեց որեւէ ծանրակշիռ գործոնի ազդեցության տակ, կամ Ռուսաստանի իշխանությունների շրջանակներում ծագած տարաձայնությունների պատճառով:

գ. Ազդեցության կողմնակի միջոցները վերջնականապես սպառված չեն եւ Ռուսաստանը գերադասում է հնարավորին չափ երկար ժամանակ խուսափել բացահայտ միջամտությունից:

Ստեղծված իրադրությունը հիմք է տալիս կարծելու, որ իրադարձությունների զարգացումը հեռու է իր ավարտից: Նախ, ԱԺՃ-ի հակառուսական տրամադրությունները հասել են գագաթնակետին, ինչը անմիջական սպառնալիք է ստեղծել Ադրբեջանում ռուսական ներկայության հեռանկարի համար: Երկրորդ, Մութալիբովի «անհետացումը» եւ նրա երկարատեւ լռությունը վկայում են, որ նա նորից կարող է հայտնվել բատերաբեմում, հավանաբար, ծրագրավորված որոշակի գործողությունների ավարտից հետո: Երրորդ, ԼՂՀ ինքնապաշտպանության ուժերը վերահսկում են Լաչինից Հայաստան տանող ցամաքային միջանցքը: Սա շրջափակի հարված է ԱԺՃ-ի դիրքերին եւ Ադրբեջանում նոր ցնցումների պատճառ է հանդիսանալու: Չորրորդ, Ռուսաստանը չի շտապում հերքել Ադրբեջանի իրադարձություններում իր շահագրգռվածության մասին քաղաքական դիտորդների կողմից առաջադրվող վարկածը, ինչը վկայում է, որ նա դեռ հույս ունի որեւէ իրադարձությունների ընթացքը փոխել հօգուտ իրեն:

Իրադարձությունների զարգացման վերաբերյալ կարելի է տալ հետեւյալ կանխատեսումները.

ա. Ռուսաստանը կշարունակի խարխլել ԱԺՃ-ի իշխանության հիմքերը, շահարկելով ԼՂՀ-ի ինքնապաշտպանության ուժերի հաղթարշավը, մինչեւ որ ԱԺՃ-ն գնա արմատական զիջումների: Կախված ռազմական անհաջողությունների հետեւանքով ԱԺՃ-ի դիրքերի թուլացման աստիճանից, դա կարող է արտահայտվել ԱԺՃ-ի կողմից իշխանության գլխում Մութալիբովի կամ զիջումային որեւէ այլ ուժերի ճանաչմամբ, կամ ԱԺՃ-ն ինքը ստիպված կլինի համաձայնություն հայտնել Ռուսաստանին ու ԱՊՀ-ին:

բ. Երբ ձեռնարկված միջոցներով Ռուսաստանին այնուամենայնիվ չհաջողվի կոտրել ԱԺՃ-ի համառությունը, ապա Ադրբեջանի հետ կապված բոլոր հարցերը համակարգված ձեւով քննարկման նյութ կդառնան Ելցինի եւ Դեմիրելի Մոսկվայում կայանալիք հանդիպման ժամանակ եւ իրադարձությունների հետագա ընթացքը կախված կլինի այն համաձայնություններից, որոնք ձեռք կբերվեն այդ հանդիպման արդյունքում:

գ. Բացառված չէ նաեւ, որ եւ Ռուսաստանը, եւ ԱԺՃ-ն կորցնեն հսկողությունը իրադարձությունների ընթացքի վրա եւ այդ ժամանակ կարելի է սպասել ամենաանկանխատեսելի հետեւանքներ:

Ինչեւիցե, Ադրբեջանում իրականացվում է բազմաֆայլ ռազմաքաղաքական օպերացիա, որի մանրամասնությունները առաջիկայում դժվար թե բացահայտվեն: ԽՍՀՄ փլուզումից հետո սա Ռուսաստանի առաջին նմանատիպ խոշոր ձեռնարկումն է եւ նրա արդյունքները կանդրադառնան ոչ միայն Ադրբեջանի, այլեւ ազդեցության ռուսական ոլորտի այլ երկրների վրա:

ՏԻԳՐԱՆ ՅԱՅՐԱՊԵՏՅԱՆ

Թուրքիան ողջ ուշադրությունը կենտրոնացնում է Նախիջեւանի վրա

Իրադարձությունները վերջին շրջանում ընթանում են գլխապտույտ արագությամբ: Վարչապետ Սուլեյման Դեմիրելը շրջագայության է դուրս գալիս նախկին ԽՍՀՄ թուրքալեզու հանրապետություններ, եւ նրա այցը Ուզբեկստան, Ղազախստան, Ղրղզստան, Թուրքմենստան ու Ադրբեջան ավարտվում է հաղթարշավով: Դրան հաջորդում է Մութալիբովի վերահաստատումը նախագահի նախկին պաշտոնում: Սակայն մի քանի օր անց նա ստիպված է լինում փախչել Մոսկվա: Ադրբեջանում իրադրությունը հսկում է Ազգային ճակատը: Միաժամանակ ամրապնդվում են էլչիբեյի դիրքերը, որի թեկնածությունն առաջիկա նախագահական ընտրություններում պաշտպանում է Թուրքիան: Այդ ընթացքում հայ ազատամարտիկների անձնուրաց ջանքերով ազատագրվում է Շուշին, եւ վերջապես Արցախի չորսամյա շրջափակումը ճեղքվում է Լաչինի շրջանից:

Դեմիրելի կառավարության կողինի կոնֆլիկտի շրջանում իրադարձությունների զարգացմանը ուշի-ուշով հետեւում է նաեւ թուրքական հեռուստատեսությունը՝ անմիջապես արձագանքելով դրանց: Մայիսի 18-ի հաղորդման մեջ հեռուստադիտողի ուշադրությանը ներկայացվեցին սեփական թղթակիցների հաղորդագրությունները Նախիջեւանից եւ Լաչինի շրջանից: Նշվեց, որ հայերը կատաղի հարձակումներ են գործում Բաբեկի, Սադարակի, նաեւ Լաչինի վրա: Թուրքական հեռուստատեսությունը, հենվելով Ալիեւի տվյալների վրա, հաղորդեց, որ վերջին մարտերի ընթացքում Նախիջեւանում զոհվել է 6, վիրավորվել 54 մարդ, իսկ Լաչինի կռիվներում սպանված ազերիների թիվը հասել է 14-ի: Նման հաղորդումների մեջ, անշուշտ, առաջին հերթին մեզ հետաքրքրում է թուրքական կառավարության գործունեության վերաբերյալ հատվածը: Պետք է նշել, որ հայ ազատամարտիկները, ազատագրելով Արցախում ազերի հրոսակների գլխավոր հենակետը հանդիսացող Շուշին, ոչ միայն ստվեր գցեցին Սուլեյման Դեմիրելի վերոհիշյալ հաղթարշավի վրա, այլեւ շոկի մատնելով թուրքական կառավարությանը, ստիպեցին նրան սպառել կոնֆլիկտին միջամտելու քաղաքական բոլոր միջոցները, հայերի դեմ բողոք ներկայացնելով ՄԱԿ-ի Անվտանգության խորհուրդ: Թեեւ Թուրքիայում շարունակում են խոսել Շուշին ազերիներին վերադարձնելու մասին, սակայն կառավարող շրջաններն ըստ երեւույթին Շուշիի անկման մտքի հետ կարծես հաշտվել են: Յակառակ դեպքում, Լաչինի կռիվները թողած, ուր գլխավոր մարտերն էին ընթանում, թե կառավարությունը եւ թե հեռուստատեսությունը հիմնական ուշադրությունը չէին բեւեռի Նախիջեւանի վրա, կամ տեղի-անտեղի չէին բարձրացնի Նախիջեւանի վրա հայերի հարձակման հարցը ու դրա հետ կապված՝ չէին քննարկի նաեւ 1921 թ. Կարսի պայմանագրից բխող Թուրքիայի պարտավորությունների խնդիրը այդ տարածքի հանդեպ: Այդ առումով թուրքական հեռուստատեսության մայիսի 18-ի հաղորդումը մեծ կարեւորություն ունի: Այդ հաղորդման կառավարության գործունեությանը վերաբերող հատվածը մասնակի կրճատումներով ներկայացնում ենք ընթերցողի ուշադրությանը:

Դ. Զ.

Նախիջեւանում իրավիճակի սրումից հետո փոխվարչապետ Էրդալ Ինյոնյուն, ընդհատելով իր աշխատանքները Ստամբուլում, անմիջապես վերադարձավ Անկարա: Նա Ստամբուլի Աթաթուրքի անվան օդանավակայանում հայտարարեց, թե Նախիջեւանի տարածքային ամբողջականությունը պարտավոր են հարգել բոլոր կողմերը եւ սահմանների որեւէ փոփոխություն զենքի ուժով անընդունելի է: Ինյոնյուն

Էրդալ Ինյոնյու

միաժամանակ նշեց, որ Նախիջեւանի դեպքերի առնչությամբ կառավարությունը ԱՄՆ-ի եւ Ռուսաստանի ուշադրությունն է հրավիրել: Այնուհետեւ նա շարունակեց. *«Դիմեցինք նաեւ Ռուսաստանին, որովհետեւ Նախիջեւանի տարածում ռուսական ստորաբաժանում է տեղակայված: Հետեւապար, միայն Ռուսաստանը կարող է անմիջապես միջամտել վերջ տալու հայերի հարձակումներին: Բացի այդ, գոյություն ունի նաեւ 1921 թ. պայմանագիրը: Մենք ուշի-ուշով հետեւում ենք իրադարձությունների զարգացմանը եւ նպատակ ունենք գործի դնել բոլոր խաղաղ միջոցները Նախիջեւանի տարածքային ամբողջականությունը պահպանելու համար»:*

Պատասխանելով լրագրողի այն հարցին, թե հնարավո՞ր է ռազմական միջամտություն Թուրքիայի կողմից, նա ասաց. *«Կարծում եմ, ամեն ինչ ասացի: Ասածներս կարող եք մեկնաբանել այնպես, ինչպես ցանկանում եք: Մեր խնդիրը նպատակին խաղաղ միջոցներով հասնելն է: Դա բոլորի խնդիրն է նաեւ»:*

Անկարա վերադառնալուց հետո Ինյոնյուն եղավ թուրքական զինված ուժերի գլխավոր շտաբում: Փոխվարչապետը լրագրողներին այնուհետեւ հայտնեց, որ հեռախոսազրույց է ունեցել Հեյդար Ալիեւի հետ: Ըստ Ինյոնյուի, Ալիեւը հաղորդել է, թե Սադարակի շրջակա բարձունքները հայերի կողմից գրավված են: Միաժամանակ նա հայտնեց, որ Նախիջեւանում տիրող իրավիճակի մասին լրացուցիչ տեղեկություններ է ստացել գլխավոր շտաբից: Այն հարցին, թե ռազմական միջամտության ինչ հնարավորություններ կան, Ինյոնյուն պատասխանեց. *«Խոսքը տվյալ դեպքում վերաբերում է Նախիջեւանի տարածքային ամբողջականության պահպանմանը, այդ առումով նախազգուշացնում ենք այդ պետություններին»:*

Պատասխանելով լրագրողների մեկ այլ հարցին, թե թուրքական զինված ուժերն արդյոք բերվե՞լ են մարտական պատրաստվածության վիճակի, Ինյոնյուն նշեց. *«Դուք չեք կարող ինձնից ավելին պոկել, քան ինչ ասացի»:*

Լրագրողների հետ հանդիպումից հետո Ինյոնյուն հեռախոսով կապվեց Հայաստանի արտգործնախարարի հետ եւ պահանջեց անհապաղ վերջ տալ հարձակումներին, միաժամանակ նշելով, որ դրանց հետագա շարունակումը ծանր հետեւանքներ կունենա: Ինյոնյուն Անկարայում կազմակերպված մամուլի ասուլիսում անդրադարձավ Անդրկովկասում իրադարձությունների զարգացմանը: Նա ներկաներին տեղեկացրեց, որ երկու հեռախոսազրույց է ունեցել Հեյդար Ալիեւի հետ, այնուհետեւ շարունակեց. *«Տեղեկանալով Ալիեւից, որ հայերի հարձակումները Նախիջեւանի վրա շարունակվում են, որոշեցի հեռախոսով կապվել նախագահ Լեւոն Տեր-Պետրոսյանի հետ: Բայց նախագահը զբաղված էր, եւ ես խոսեցի Հայաստանի արտգործնախարարի հետ: Նրան հայտնեցի Նախիջեւանի տարածքային ամբողջականությանը սպառնացող հարձակումների ծանր հետեւանքների մասին, նշեցի, որ մենք չենք կարող ընդունել այդ անենը եւ կոչ արեցի վերջ տալ հարձակումներին: Արտգործնախարարն իր հերթին նշեց, որ Հայաստանի կողմից Նախիջեւանի վրա որեւէ հարձակման մասին խոսք լինել չի կարող: Նա առաջ քաշեց այն տեսակետը, թե հարձակումներն իրականացնում են կառավարության հսկողությունից դուրս գտնվող զինված խմբավորումները»:* Ասուլիսում Ինյոնյուն նշեց, որ թուրքական կառավարությունը փորձում է պարզել՝ ընդհարումները պայմանավորված են Նախիջեւանի վրա Հայաստանի հարձակումո՞վ, թե՞ դրանք, ինչպես արտգործնախարարը նշեց, թյուրիմացության արդյունք են: Ինյոնյուն միաժամանակ հիշեցրեց լրագրողներին, որ 1921 թվականի պայմանագիրը Նախիջեւանում Թուրքիային լիարժեք երաշխավորի իրավունքներ չի տալիս, սակայն դրա տակ, այնուամենայնիվ, ստորագրել է նաեւ Թուրքիան: Հետեւապար, ասաց նա, Թուրքիան չի կարող աչք փակել Նախիջեւանում թրմի ուժով սահմանների փոփոխության առջեւ: Լրագրողի այն հարցին, թե Հայաստանի արտգործնախարարի հետ հեռախոսազրույցի ժամանակ ռազմական միջամտության որեւէ ակնարկ եղե՞լ է արդյոք, Ինյոնյուն ասաց. *«Մենք Նախիջեւանի տարածքային ամբողջականության հարցին մոտենում ենք ամենայն լրջությամբ»:*

Իր հերթին, վարչապետ Սուլեյման Դեմիրելը, որ գտնվում է Բուդապեշտում, հեռախոսազրույց է ունեցել Ալիեւի հետ, հավաստիացնելով նրան, որ Թուրքիան միշտ աջակցել է եւ այսուհետ եւս շարունակելու է աջակցել Նախիջեւանին: Դեմիրելը միաժամանակ հեռախոսակապ է հաստատել Ինյոնյուի ու Փարիզում գտնվող արտգործնախարար Հիքմեթ Չեթինի հետ: Դեմիրելը Չեթինին կարգադրել է հանդիպել Ռոլան Դյումայի հետ, Նախիջեւանում եւ Ղարաբաղում տեղի ունեցող վերջին իրադարձությունների մասին նրան տեղեկացնելու համար: Միաժամանակ Թուրքիայում ԱՄՆ-ի եւ Ռուսաստանյան Ֆեդերացիայի ներկայացուցիչները հրավիրվել են արտգործնախարարություն, խորհրդական Սանբերքը ներկայացուցիչներին հայտնել է Թուրքիայի մտահոգությունները եւ կոչ արել նրանց գործադրել հնարավոր բոլոր միջոցները հայերի հարձակումները Նախիջեւանում ու Ղարաբաղում դադարեցնելու համար: ■

Հեյդար Ալիեւը ողջունում է ԱԺՃ-ի հաղթանակը

Մայիսի 17-ի հեռուստաելույթում Նախիջեւանի Գերագույն մեջլիսի նախագահ Հեյդար Ալիեւը Այազ Մութալիբովի վերականգնումը նախկին պաշտոնում գնահատել է որպես «ռազմատենչական խռովություն»: Նա հայտարարել է, որ ոչ ինքը, ոչ էլ Նախիջեւանի բնակչությունը չեն ընդունում Մութալիբովին որպես նախագահի: Ալիեւը ողջունել է Ադրբեջանում ժողովրդավարության հաղթանակը եւ ցանկություն է հայտնել համագործակցել հանրապետության առաջադեմ ուժերի հետ: ■

Նախիջեւանում կռվել են զինծառայողներ

Մայիսի 15-ին Ռուսաստանի փոխնախագահ Ալեքսանդր Ռուցկոյը դիմել է Նախիջեւանի խորհրդարանի նախագահ Հեյդար Ալիեւին խնդրելով նրան անհապաղ բոլոր հնարավոր միջոցները ձեռնարկել հանրապետության տարածքում կորած երեք զինծառայողներին գտնելու համար: Փոխնախագահի ուղերձի մեջ նշվում է, որ փետրվարի 17-ին Նախիջեւանում տեղակայված ԱՊԴ զինված ուժերի զորամասերից մեկի գնդապետ Ալեքսանդր Պավլենկոն, կապիտան Ալֆրեդ Իոխիմը եւ շարքային Վյաչեսլավ Գայնանը անհայտ կորել են: Որոշ տվյալների համաձայն, նրանց ձերբակալել են Ադրբեջանի պաշտպանության կոմիտեի ուժերը: Ա. Ռուցկոյի դիմումի մեջ նշվում է, որ տվյալ միջադեպը «դաժը նսեմացնում է մեր ժողովուրդների եւ պետությունների հարաբերություններում»: ■

Թուրքիայի նախարարների կաբինետի արտակարգ նիստ

Ինչպես երեկ հաղորդեց ԻՏԱՌ-ՏԱՍՍ-ի թղթակիցը, մայիսի 18-ի ուշ երեկոյան Թուրքիայի նախարարների կաբինետը անցկացրել է արտակարգ նիստ՝ նվիրված Լեռնային Ղարաբաղի եւ Նախիջեւանի իրադարձություններին: Նիստում երկժամյա քննարկումից հետո ընդունվել է որոշում, որով Հայաստանին կոչ է արվում հրաժարվել ագրեսիվ քաղաքականությունից: «Հայաստանի հարձակումները հարեւան Ադրբեջանի դեմ, ասվում է փաստաթղթում, վտանգավոր չափերի են հասել եւ շրջանի խաղաղության համար ստեղծել լուրջ վտանգ: Հայերի կողմից Լաչինի զավթումը արմատապես փոխել է Լեռնային Ղարաբաղի խնդիրը: Հայաստանի հարձակումը Նախիջեւանի վրա էլ ավելի բարդացրեց իրավիճակը: Վերջին ժամանակներին հայերի ագրեսիվ գործողությունները էականապես կազդեն Թուրքիայի չեզոք քաղաքականության վրա, որը մինչ օրս ուղղված էր բանակցությունների միջոցով խաղաղության ապահովմանը»:

«Մենք ցանկանում ենք նշել, ասվում է հայտարարության մեջ, որ Հայաստանը գնում է շատ սխալ ուղիով եւ բոլոր հետեւանքների համար պատասխանատվություն կկրի, եթե չհրաժարվի իր ագրեսիվ քաղաքականությունից»:

Նախարարների կաբինետի նիստից հետո, պատասխանելով լրագրողների հարցերին, պետական նախարար Էրգենեկոն հայտարարեց, որ թուրքական զորքերը շրջան ուղարկելու հարցը չի քննարկվել:

«Զամանը» թերթը հաղորդել է, որ Էրդալ Ինյոնյուն Թուրքիայի զինված ուժերի գլխավոր շտաբում խորհրդակցություն է անցկացրել, որի ընթացքում նրան հայտնել են «հրամանի դեպքում բանակի լրիվ մարտական պատրաստվածության մասին»: Թերթը հաղորդում է նաեւ, որ Հեյդար Ալիեւը կրկին օգնության խնդրանքով դիմել է Թուրքիային:

Թուրքիայի Մեջլիսի նախագահ Հիքմեթ Չինդորուքը, որը ժամանակավորապես կատարում է Թուրքիայի նախագահի պարտականությունները (Թուրգութ Օզալը միջազգային խցանումը բուժելու նպատակով գտնվում է Միացյալ Նահանգներում), հայտարարել է. «Թուրքիայի համբերությունը նույնպես սահման ունի: Չի կարելի այն չափից երկար փորձարկել»: ■

Խորհրդային նախարարի «ոսկե ձկնիկը»

Ֆուքիո Աբեն՝ Ճապոնիայի պառլամենտի անդամը, կառավարող լիբերալ-դեմոկրատական կուսակցության ազդեցիկ գործիչը այս տարվա հունվարին բանտարկվեց Տոկիոյի դատախազության կողմից, կաշառք վերցնելու ժամանակ։ Լինելով կառավարության անդամ, Աբեն աջակցել էր մի խոշոր ընկերության՝ շինարարական պայմանագիր ստանալու գործում։ Սակայն հեռավոր երկրի մայրաքաղաքում բոլորին պարզ էր, որ Աբեի արկածախնդրությունները չէին սահմանափակվում միայն այդ համեմատաբար համեստ պատմությունով։ Նախկին խոշոր քաղաքական գործիչը եկամտաբեր բիզնես էր անում՝ կապված նախկին ԽՍՀՄ ջրերում ձկնորսության հետ։

Այնտեղ որսվում էին սաղմոնի ցեղի ամենաարժեքավոր ձկները, լավագույն ծովախեցգետինները եւ այլ ծովամթերքներ, առանց որոնց ճապոնական ճաշացուցակը կորցնում է իր անկրկնելի երանգները։

Ճապոնական լրագրողի հետ ունեցած զրույցում նախկին ԽՍՀՄ կառավարության պաշտոնական նախկին մի գործիչ, որ ցանկացավ անհայտ մնալ, հաղորդեց բավականին հետաքրքրական փաստեր։ «Աբեն զանգահարում էր մեզ հյուրանոց եւ հրավիրում ճապոնական մայրաքաղաքի ամենաթանկ ռեստորանները։ Վերադառնալիս խորհրդային հյուրերի ավտոմեքենան պարտադիր կերպով նստում էին ժպտադեմ չնաշխարհիկ աղջիկներ, որոնք ոչինչ չէին մերժում»։

Զվարճությունների ժամանակ Աբեն խոսք էր բացում ճապոնական խեղճ ձկնորսների մասին, որոնք անմիջապես կմեռնեն, եթե Մոսկվան չթույլատրի իր ջրերում մի քիչ շատ ձուկ որսալ։ Ընթացքում պառլամենտի ճարտիկ անդամը միշտ փորձում էր տվյալներ կորզել ԽՍՀՄ ղեկավարության ծրագրերի մասին, կապված Տոկիոյի ծովամթերքների հերթական քվոտայի առանձնացման հետ։

Այժմ պարզվում է, որ Աբեն ստեղծել էր հստակ աշխատող լրտեսների մի ցանց, որոնք Մոսկվայից կանոնավոր կերպով իրեն հայտնում էին ձկնորսության հարցերի վերաբերյալ որոշումների մասին։ Բրեժնեւյան տարիներին Ճապոնիային հատկացվող ամենամյա քվոտաները հաշվարկվում էին ԽՍՀՄ ձկնային տնտեսության նախարարությունում, իսկ ձեւակերպված առաջարկությունները ուղարկվում էին ԽՄԿԿ Կենտկոմի համապատասխան բաժին։ Վերջին խոսքը մնում էր Քաղբյուրոյին։ Զարմանալին այն էր, որ ճապոնացին Քաղբյուրոյի որոշումների մասին տեղյակ էր լինում որոշման ընդունումից մի քանի ժամ հետո։ Խորհրդային պատվիրակության անդամները ապշում էին նրա տեղեկություններից եւ պատվիրակության անդամներին զգուշացնում էին տեղեկատվության հնարավոր արտահոսքի մասին։ Սակայն դա արդյունք չտվեց։ Միայն ավելի ուշ հայտնի դարձավ, որ Աբեին տեղեկատվություն էր տալիս ձկնորսային բանակցություններին մասնակցող խորհրդային թարգմանիչը։ Սակայն ճապոնական պատգամավորի մասնավոր լրտեսական ցանցը իր մեջ ընդգրկել էր շատ ավելի խոշոր դեմքեր։ Սկսած 70-ական թվականներից Աբեն սերտ կապերի մեջ էր ԽՍՀՄ ձկնային տնտեսության նախարար Ալեքսանդր Իշկովի հետ, փաստորեն հովանավորելով նրան։ Ճապոնական քվոտայի ավելացման դիմաց խորհրդային նախարարը խոշոր կաշառք էր պահանջում։ Իսկ Աբեն այն տալիս էր պատրաստակամորեն։ Ստացվածի ծավալը, նշում է հարցը հետաքննող ճապոնական լրագրողը, ավելի լավ է չափել վագոններով, քանի որ նախարարը նախընտրում էր նվիրաբերումը ստանալ «բնօրինակով» մագնիտոֆոններով, սառնարաններով, լվացքի մեքենաներով, գունավոր հեռուստացույցներով։ Դրանց տեղափոխման համար Հոկայդո կղզու նավահանգիստներից մեկում առանձնացված էր հատուկ ձկնորսանավ, որը այդ ամբողջ գույքը տեղափոխում էր Սախալին։ Այնտեղ, պատմում են Տոկիոյում, այն բարձվում էր ռազմական ինքնաթիռ, որը նվերները հասցնում էր Մոսկվա։

Նախարար Իշկովը, որը Կենտկոմի անդամության թեկնածու էր, ԽՍՀՄ Գերագույն խորհրդի մի քանի գումարման պատգամավոր, ուներ բազմաթիվ շքանշաններ, որոնցից 4-ը Լենինի, երկար ժամանակ թույլ էր տալիս խորհրդային ջրերից հանել հսկայական ձկնային հարստություններ։ Աբեի հետ նրա հարաբերությունները եւ ստացվող կաշառքի չափը այնքան առաջ գնացին, որ թաքցնել դրանք այլեւս հնարավոր չէր։ Կենտկոմում, ասում են լրագրողները, քարտուղարներից մեկը մատնացույց արեց խիղճը կորցրած նախարարին՝ ճապոնացիներին նման արտոնություններ տալու համար։ Շուտով ծայր առավ հայտնի «ձկնային գործը», որը կապված էր Իշկովի նախարարության վերնախավի կողմից ծովամթերքների եւ ձկնկիթի հսկայական հափշտակության հետ։ Այս գործի վերջը հայտնի է. Իշկովը հանվեց իր պաշտոնից, իսկ նրա տեղակալը գնդակահարվեց։

Վերջում անհրաժեշտ է նշել, որ ճապոնացի ճարպիկ պատգամավորը գաղտնի տեղեկություններ էր հավաքում եւ ձգտում էր ազդել Մոսկվայի որոշումների վրա ոչ իր նախընտրած զբաղմունքի կամ էլ հայրենասիրության համար։ Իր հազվագյուտ ծառայությունները, ինչպես հայտնում են ճապոնական մայրաքաղաքի քաղաքական ու լրատվական շրջանակներում, նա բավականին շահավետ կերպով վաճառում էր ճապոնական ձկնորսային ընկերություններին, իսկ նրանցից ստացած կաշառքը հիանալի կերպով փոխհատուցում էր բոլոր ծախսերը՝ կապված խորհրդային ձկնորսանավերի բարձման հետ։ Պակաս շահ չէր ընկնում Աբեի ձեռքը։

Հ. Լ.

Աշխարհը Նոբելյան մրցանակների լույսի տակ

Անցյալ տարվա վերջին լրացավ միջազգային ամենահեղինակավոր Նոբելյան մրցանակի 90 տարին։ Այդ մրցանակը տրվում է բացառիկ հաջողությունների համար մարդկային գործունեության այն ոլորտներում, որոնցից էականորեն կախված է հասարակական առաջադիմությունը։

Պարգեւատրումների նման ուղղվածությունը թեկնածուների մանրազնին ընտրության հետ միասին թույլ են տալիս այս կամ այն երկրի ներկայացուցիչների կողմից ստացված Նոբելյան մրցանակների մեջ գնահատել համաշխարհային ընդհանուր մշակույթում ազգային ներդրումը։

Ներկայացված աղյուսակում, որը կազմված է Նոբելյան հիմնադրամի տվյալներով, տրվում է Նոբելյան մրցանակների վիճակագրությունը։ Ինչ վերաբերում է պարգեւատրված կազմակերպություններին եւ ընկերություններին, ապա նրանց մեծամասնությունը միջազգային են եւ ուստի այս հաշվարկներում հաշվի չեն առնվում։

Դափնեկիրների ազգային պատկանելությունը որոշված է մրցանակի պարգեւատրման պահին նրա քաղաքացիությամբ։ Այսպես օրինակ, չեխ բանաստեղծ Չեսլավ Միլոշը, ռուս բանաստեղծ Իոսիֆ Բրոդսկին անցել են ԱՄՆ սյունակը։ Սակայն Իվան Բունինը, որն այն ժամանակ ապրում էր Ֆրանսիայում եւ ստացել էր «Առանց քաղաքացիության» մրցանակ, անցել է ռուսաստանյան դափնեկիրների շարքը։

Եւ այսպես, ահա այսօր «Նոբելյան ակումբի» աշխարհի երկու հարյուրից ավել պետություններից անդամ են 40-ից մի քիչ ավելը, այսինքն մոտավորապես մեկ հինգերորդը։ Մրցանակը ստացել են 604 հոգի։ Այսպիսով, ակումբի մեջ մտնող ամեն մի երկրին հասնում է միջինը 15 մրցանակ։ Ամենաշատը մրցանակին արժանացել են ԱՄՆ ներկայացուցիչները։ Ըստ բնակչության տոկոսային հարաբերությունների, առաջին տեղը գրավում է Իսլանդիան, երկիր, որը ունի միայն մեկ դափնեկիր (Հալդոր Լաքսնեսը, 1955 թվականի գրականության բնագավառի մրցանակը), բայց որի բնակչության թիվը կազմում է ընդամենը քառորդ միլիոն մարդ։ Նրա ցուցանիշն է 41,5։ Այնուհետեւ ցուցակն ունի հետեւյալ տեսքը. Շվեդիա 32,0, Շվեյցարիա 25,8, Նորվեգիա 19,0, Մեծ Բրիտանիա 15,5, Ավստրիա 13,3, Իռլանդիա 11,4, Գերմանիա 9,3, Բելգիա 9,1, Ֆրանսիա 8,3, ԱՄՆ 8,2, Իսրայել 4,6, Ֆինլանդիա 4,1, Ռուսաստան 0,6։

Դափնեկիրների քանակը

	ֆիզ.	քիմ.	բժշ.	գրկ.	աշխ.	տնտ.	ընդմ.
ԱՄՆ	55	36	67	10	17	19	204
Մեծ Բրիտանիա	20	23	23	8	9	5	88
Գերմանիա	19	27	14	7	4	0	71
Ֆրանսիա	10	7	7	12	9	1	46
Շվեդիա	4	4	7	6	5	1	27
Ռուսաստան	7	1	2	4	2	1	17
Շվեյցարիա	2	5	5	2	3	0	17
Իտալիա	3	1	4	5	1	0	14
Դանիա	3	0	5	3	1	0	12
Նիդեռլանդներ	6	2	2	0	1	1	12
Ավստրիա	3	1	4	0	2	0	10
Բելգիա	0	1	4	1	3	0	9
Նորվեգիա	0	1	0	3	2	2	8
Իսպանիա	0	0	1	5	0	0	6
Կանադա	1	2	2	0	1	0	6
Ճապոնիա	3	1	0	1	1	0	6
Արգենտինա	0	1	1	0	2	0	4
Իռլանդիա	1	0	0	2	1	0	4
ՀԱՀ	0	0	1	1	2	0	4
Ավստրալիա	0	0	2	1	0	0	3
Հունգարիա	0	1	2	0	0	0	3
Հնդկաստան	1	0	0	1	1	0	3
Չինաստան	2	0	0	0	1	0	3
Լեհաստան	0	0	0	2	1	0	3
Հունաստան	0	0	0	2	0	0	2
Եգիպտոս	0	0	0	1	1	0	2
Իսրայել	0	0	0	1	1	0	2
Մեքսիկա	0	0	0	1	1	0	2
Ֆինլանդիա	0	1	0	1	0	0	2
Չեխո-Սլովակիա	0	1	0	1	0	0	2
Չիլի	0	0	0	2	0	0	2
Վիետնամ	0	0	0	0	1	0	1
Գվատեմալա	0	0	0	1	0	0	1
Իսլանդիա	0	0	0	1	0	0	1
Կոլումբիա	0	0	0	1	0	0	1
Կոստա Ռիկա	0	0	0	0	1	0	1
Բիրմա	0	0	0	0	1	0	1
Նիգերիա	0	0	0	1	0	0	1
Պակիստան	1	0	0	0	0	0	1
Պորտուգալիա	0	0	1	0	0	0	1
Հարավսլավիա	0	0	0	1	0	0	1

ՖՈՒՏԲՈԼ ՖՈՒՏԲՈԼ ՖՈՒՏԲՈԼ

Մայիսի 18-ին կայացան Հայաստանի գավաթի խաղարկության կիսաեզրափակիչ առաջին հանդիպումները։ Գրանցվեցին հետեւյալ արդյունքները. **ՀՄԸՄ** - **«Շիրակ»**՝ 3:0, **«Վան»** - **«Բանանց»**՝ 1:4։

Նախօրեին կայացան ՀՀ առաջնության երկու խաղ։ 7-րդ տուրից հետաձգված **«Զորավան»** - **«Մալաթիա»** հանդիպումը ավարտվեց եղվարդցիների հաղթանակով 3:1 հաշվով։ **«Լոռի»** - **«Սյունիք»** հանդիպումով սկսվեց 9-րդ տուրը։ Այս խաղում գրանցվեց ոչ-ոքի 2:2։

Պատմության խորհուրդը կտավներում

Երբ քայլերս ուղղում էի գեղանկարիչ Ալբերտ Փարվանյանի արվեստանոց, խորհում էի այն մասին, որ վերջին շրջանում մենք աններելիորեն քիչ, շատ քիչ ենք գրում մեր այսօրվա նկարիչների ու քանդակագործների, ընդհանրապես արվեստագետների մասին։ Մի կողմից, ավելի մոդայիկ է դարձել գործարար մարդկանց, այսպես կոչված բիզնեսմենների ներկայացնելը, մյուս կողմից, շատերի մոտ արմատացել է այն տեսակետը, թե այսօր մշակութային կյանքը մեզ մոտ կանգ է առել, որ այն կաթվածահար վիճակում է, եւ նոր արժեքներ գրեթե չեն ստեղծվում։

Ներսես Շնորհալի

Մինչդեռ, իրականում պատկերն այլ է։ Ի մոտո շփվելով շատ արվեստագետների հետ, համոզվում ես, որ բարեբախտաբար արվեստի նոր գործեր ստեղծվում են։ Պարզապես դրանք լավ չեն ներկայացվում։ Այս առումով պիտի իմանանք մի բան, որ եթե ունենք մի բնագավառ, որով պիտի արժանապատվորեն ներկայանանք աշխարհին ու մրցենք այլոց հետ, դա արվեստն է, մեր ազգային մշակույթը։ Եւ եթե ունենք անսպառ մի հումք, որ հեռուներից չենք բերելու, դարձյալ մեր բնատուր տաղանդն է, դրանով օժտված մարդիկ։

Ալբերտ Փարվանյանը մեկն է այն արվեստագետներից, որ վերջին տարիներին ոչ միայն չեն դադարել ստեղծագործելուց, այլեւ ավելի շատ գործեր են ստեղծել։ «Ամեն մարդ պիտի իր գործով զբաղվի», սա է նրա համոզմունքը։ Ու այդ համոզմունքով նկարիչն ամեն օր մտնում է կիսանկուղային հարկում տեղավորված իր արվեստանոցը։ Նա շատերի նման չի տրտնջում օրվա հոգսերից, կյանքի դժվարություններից, գիտի, որ դրանք ժամանակավոր են։ Մնայունը ստեղծածն է կամ այն ստեղծվողը, որ դեռ նկարակալի վրա է։

Նեղվածք արվեստանոցի պատերին Փարվանյանի տարիներ առաջ նկարած աշխատանքներն են եւ դրանց մեջ «Փշերով նատյուրմորտը», «Ռաֆիկ Էլոյանի դիմանկարը», բնանկարներ հայրենի Աշտարակից «Կարմրավոր եկեղեցին», «Աշտարակի հին կամուրջը» եւ այլն։ Գրեթե բոլոր ժանրերով էլ ստեղծագործում է նա,

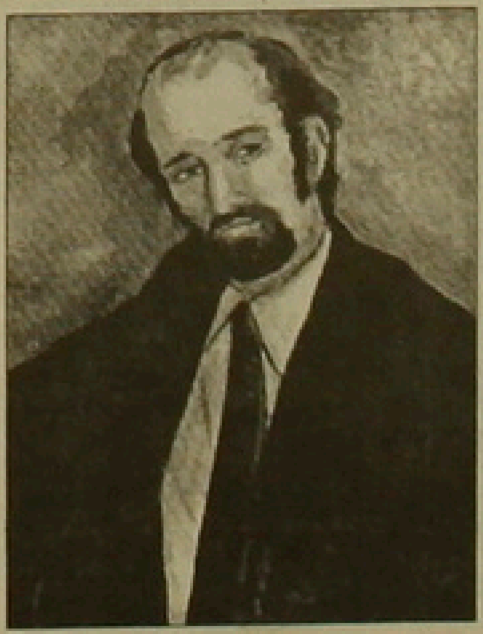

Արեւշատ Ավագյանի դիմանկարը

եւ հետաքրքիրն այն է, որ դրանք նման չեն մեկը մյուսին ոչ իրենց գունային լուծումներով, ոչ կոմպոզիցիոն առանձնահատկություններով, ոչ էլ օգտագործած տեխնիկայով։

Բայց այնուամենայնիվ կա մի ոլորտ, որ ամբողջապես կլանել է նկարչին, նրա մեծադիր կտավներում դարձել գիծ ու գույն, վերածվել շոշափելի պատկերի։ Դա հայոց պատմությունն է իր առասպելական ու նոր շրջաններով, մեր մշակույթը իր երեւելի գործիչներով։ Ու պատահական չէ, որ նրա սիրած նկարիչը Վարդգես Սուրենյանցն է՝ հայ պատմանկարչության հիմնադիրն ու կարկառուն դեմքը։ Վերջինիս թեմաներն ու սյուժեները հուզում են նաեւ մեր օրերի նկարչին։ Երկուսին էլ գրավում են դրամատիկ հակասություններով լի կանացի կերպարները Շամիրամ եւ Սալոմե։ Փարվանյանը ստեղծել է սրանց մի քանի գեղանկարչական տարբերակներ։ Վերջին «Սալոմեն» ուղարկել է Վիեննա՝ նկարչական ցուցահանդեսի։

Իրական-պատմական անձերի մի պատկերասրահ կարելի է կազմել նկարչի վրձնած կտավներից. «Տիգրան Մեծ», «Աշոտ Երկաթ», «Ներսես Աշտարակեցի»։ Միակ դժգոհությունը մեր պատմիչներից էր, որոնք քիչ են գտնվել մեր զինվորական ու գիտնական այրերի արտաքին զենքուզրահը եւ հագուկապը նկարագրելիս։ Այդ պատճառով դժվարանում է պատմանկարչի աշխատանքը. նա պիտի վերածվի նաեւ խորագնին ուսումնասիրողի եւ մեր ձեռագրերում փնտրի համապատասխան արտահայտչամիջոցներ։

Եթե մի ազդեցություն կարելի է նկատել Ալբերտ Փարվանյանի ստեղծագործություններում, դա մեր մանրանկարչության ազդեցությունն է, որ արտահայտվում է կամ կոմպոզիցիոն լուծումներում («Կոմիտաս»), կամ միջնադարյան ոգով արված ոճավորումներում («Նահապետ Քուչակ»)։

Աստվածաշնչյան սյուժեների հեղինակային յուրովի մեկնաբանությունները նկարչի արվեստում տարիների պատմություն ունեն։ Դրանցում «Խաչելություն», «Վերջին ընթրիքը» հեղինակը զուգահեռներ է անցկացնում Քրիստոսի եւ հայ ժողովրդի ճակատագրերի միջեւ՝ հասնելով ընդհանրացումների։

Եթե ժամանակակից հայ նկարիչները մեկական աշխատանքով աշխարհին ներկայանալու պատեհություն ունենային, Ալբերտ Փարվանյանից պիտի որ ընտրվեր «Աբու Լալա Մահարի» կտավը։ Հուզական մեծ լիցք պարունակող եւ խոհափիլիսոփայական մտորումների մղող սքանչելի մի գործ է սա։

Նկարիչը խոսում ու պատմում է գեղարվեստաթատերական ինստիտուտում անցկացրած իր ուսանողական տարիների, սիրելի դասախոսների, իր աշխատանքների մասին։ Վերհիշում է երկրաշարժի օրերին Գյումրիում տեսած մղձավանջային տեսարանները, որոնց շուրջ նրա ունեցած մտածումներն այս դաժան ձմռանը ծնունդ տվեցին մի նոր նկարի «Աղետի տիրամայրը» խորագրով։

Իմ զարմանքով արտահայտված այն հարցին, թե ինչո՞ւ մինչեւ հիմա նկարիչների միության անդամ չէ, զրուցակիցս առանց զարմանալու պատասխանում է. «Որովհետեւ ոչ մի անգամ չեմ դիմել։ Դա միշտ համարել եմ շինծու մի բան, նախկին վարչակարգի հնարած մի երեւույթ»։

Հրաժեշտ եմ տալիս նկարչին եւ չեմ էլ հարցնում նրա ծրագրերի մասին, որովհետեւ գիտեմ, որ Ալբերտ Փարվանյանը պիտի շարունակի նկարել առանց ծրագրեր կազմելու։

ԼԵՎՈՆ ԼԱՃԻԿՅԱՆ

digitised by A.R.A.R.@